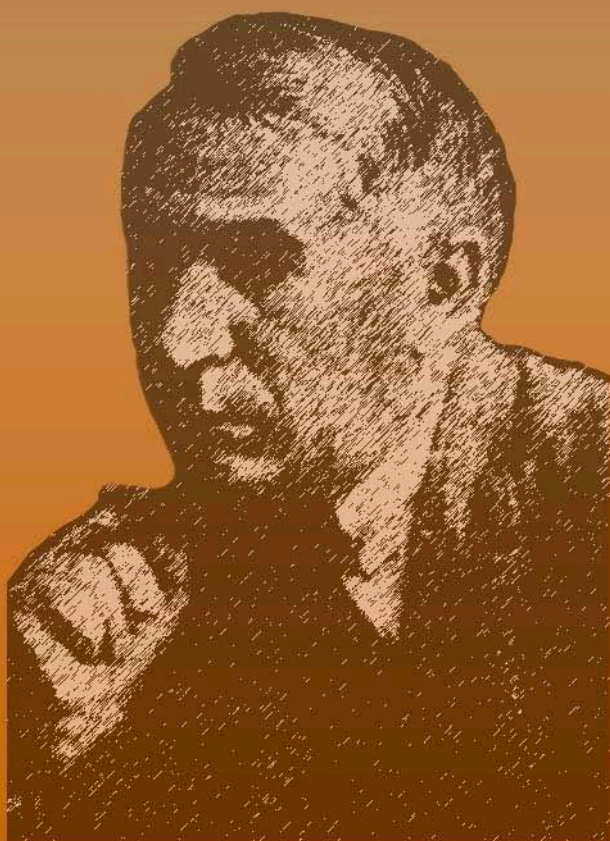

Móra Ferenc
Georgikon

*Mercator
Stúdió*

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 7062 81 5

Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@t-online.hu

Móra Ferenc

Georgikon

TARTALOM

PROLÓGUS	5
HARENA REFUGII	8
A FÁK JELLEMÉRŐL	14
HELYREIGAZÍTÁS, ZÁRÓJELBEN OLVASANDÓ	18
HIMNUSZ A BÚZAMEZŐN	21
MÉHEK	23
KÜLÖN FEJEZET A BODZÁRÓL	26
A PÖLELDÖS	29
NEM NAGYON TUDOMÁNYOS KÍSÉRLETEK EGY DARÁZZSAL	32
ZÁKÁNY, A VICEKIRÁLY	36
ÚJSÁGOK	39
A PÁRTFOGÓK	43
ISTENÁLDOTTA BÚZA	48
LELKEK SZABADULÁSA	51
LÉGBŐL KAPOTT HÍREK	58
A JÓ ISTEN KENYÉRSÜTÖGETŐJE	61
PROELIA VENTORUM	67
LEVÉL MESSZI IMRISKÉNEK	71
EPILÓGUS	75

PROLÓGUS

Úgy volt, hogy ha szeretem az életemet, akkor muszáj belőle kiszöknöm egy kicsit. Legalább így mondták azok a jó emberek, akik azt hiszik, hogy az életnek még akkor is van értelme, mikor az ember már a szivarnak se érzi az ízét.

Amúgy nem éreztem én semmi névvel nevezhető bajt, csak éppen hogy hajnalonkint úgy omlottam az ágyba, hogy vagy lesz többet belőle keltem, vagy sem. Mikor lehajigáltam magamról a ruhát, mindig eszembe jutott az első vers, amire még gagyogó koromban tanított az édesanyám:

*Három angyal fejem felett:
egyik megőriz engemet,
a másik szemem lezárja,
a harmadik lelkem várja.*

Azt hiszem, a három strázsa közül legföljebb az utolsó állja még a posztját, ha ugyan az is meg nem gondolta, hogy az én szegény lelkemre érdemes-e vigyázni. Bizonyos azonban, hogy az őrzőangyalom már rég elmaradt tőlem valahol. Szegényke alighanem raporra ment az Úristenhez, és megkérte, hogy adjon neki valami más beosztást, mert velem már nagyon unja magát. A nagy ablakos házban ugyan még csak elmulathatott valahogy, ahol életem napjai oktalan elfolynak az ódon fóliánsok, a kitömött madarak, a virágszínű kagylók, a mállatag cserepek, a vászonra festett felhők és a hidrafejű akták közt, mint a gyerek összeszorított ujjai közt elfolyik a hó. Ott még csak lelhetett az őrizetemre rendelt angyalfiók egy-két zugot, ahol ölébe szedhette az emlékek nefelejcskéi és alkonypiros csigaházait, amelyekből rég kiszáradtak az eleven órák, és pajkosan megdobálhatott velük: hátha visszafiatalodna tőlük a fehér haj és fényehagyott szem. Jönni-menni a nagy lépcsőkön, a hosszú folyosókon, a könyvek kriptafulkéiben; mindennap száz fiókba bekukkantani; minden öt percben hatfelé szaladni; minden régiből újat csinálni, és minden újat múmiává leltározni: ez kielégítheti a legambiciózusabb őrzőangyalt is. Ám hova legyen szegény feje a másik műhelyemben, ahol életem éjszakái elfüstölögnek, mint a rosszul égő petróleumlámpa? Esztendőkön keresztül egy helyben állni egy karszék mögött, amelyben ül egy embergép, akiben vér helyett tinta folydogál, s aki szüntelenül magába mártogatva ír, ír, ír hajnali harangszóig, amikor összenyaklik, mint a budlibicska – hol van az az angyal, aki ezt győzné

ideggel! Rég tisztában vagyok vele, hogy az őrzőangyalom beleunt az irodalmi szolgálatba, és nyilván ez az oka annak, hogy mikor bebotorkálok a hálószobába, hol az ajtófélfának tántorodom neki, hol a zongorába ütöm bele a lábam élet.

Mostanában aztán elhagyott a második angyal is, akinek az volna a kötelessége, hogy a szemem lezárja reggeli három és négy között. Én magam meg hiába próbálgatom: mentül szorosabbra csukom a szemhéjaimat, annál többet látok. Nagy tüzes karikák rajzanak előttem, vonatok dübörögnek a halántékomban, harangok zúgnak, patakok csörögnek, mozdonyok füttyülnek, gőzfűrészek üvöltének, vízesések harsognak a fülemben, s ha fölcsavarom a villanyt, egérek futkosnak az éjjeliszekrény fehér terítójén.

– Elutazni valahova gyorsan – mondták egyértelműen az orvos barátaim –, mégpedig lehetőleg olyan helyre, ahol nincs más, csak fák, felhők, madarak.

Tahiti pálmáit hallottam felzúgni a rossz szagú városi szélben, s kék tengerek fehér habparipái nyargaltak fel a korallszirtekre. Nyírfák fehér testét karoltam egy dús fűvű hegyi réten, s kezem kígyózva siklott a puha bársonyon. Gémekek fodor felhője röppent fel zöld hullámú nádasokból, s nimfeák rózsaszín kelyhe kínálta magát szomjú szememnek. Ha aludni nem tudtam is, álomvilágom minden provinciája egyszerre előttem úszkált. Melyikben köthetek ki, én tehetetlen Szindbád, holott nyaralási költségeimet már születésemkor másfelé utalta ki a szórakozott mennyei közigazgatás, amelynek végzése ellen nincs apelláta ebben az életben?

Hát azon kötöttem ki, amelyiket elérhettem. Oda mentem, ahova se útlevél nem kellett, se valuta. Többet mondom annál: még erkölcsi bizonyítvány se kellett. Úgy gondolom, ez igen nagy dolog, mert ma olyan erkölcsös világ van, hogy még az erkölcstelenség gyakorlásához is ki kell váltani az erkölcsi bizonyítványt. Hiába, az állam támasza és talpköve a tiszta erkölcs, amely kiállítási illeték ellenében nyert pecsétetes írással bizonyíttatik.

No hát, én tudok egy pályát és helyet, ahol még ez sem kívántatik az üdvösséghez. Tessék beállni remetének Homokországba.

Hogy hol van Homokország, azt nem üthetem dobra. Micsoda remeteség volna az, amelybe levelet is lehetne küldeni a magát jóba foglaló férfiú után? „Innenen innen, túlhan túl, ahol a kis kurtafarkú disznó túr” – ennél pontosabb helymeghatározást nem adhatok. Az ördög így is idetalál kísértéseivel, más társaság pedig ezen a pályán nem szükségeltetik.

A feleségemnek is csak annyit mondtam meg, hogy merre forduljon ezután arccal, mikor az értem való esti imádságát mondja, s egy óra alatt

összeszedtem az úti cókmókomat. Papírt, ceruzát még a zsebemből is kiraktam. Majd a homokba írunk ujjhegygel, vagy ha halhatatlanságra szomjazunk, akkor a jegenyefa kérgébe bicskával. Csak a cigarettapapír talált kegyelmet. Az jó lesz beragasztani a szivarokat, mert olyan szivar még nem volt a világon, amely az én zsebemben össze ne tört volna.

Hát a könyvvel hogy leszünk? Semmi könyv – parancsolták az orvosok. A Biblia nem számít, az a remetepályán fölszerelésnek tekintendő.

Búcsúzáskor azt kérdi tőlem a hivatali János, aki mint séf dirigálja a múzeum többi szolgálait, hogy milyen címre küldje utánam az újságokat.

– Nézze, János, én még sohase bántottam magát egy rossz szóval se, de most mindjárt belevágom a bicskát, ha föl nem hagy az ilyen aljas tervekkel!

Ez volt a Városhoz az utolsó szavam.

HARENA REFUGII

Lapis Refugii-nek nem mondhatom, mert itt a kőkorszakban láttak utoljára követ, az pedig régen volt. Habinak legalább az a véleménye, hogy az még Kossuth atyánknál is régebben lehetett.

Ennek a meggyőződésének akkor adott kifejezést Habi, mikor másfél óras előadást tartottam neki a kőkorszakról. Habinak ugyanis van egy dioritkőből való baltája, a puli kaparta ki az Ürgedomb tövéből. Igen szép példány, arasztosnál hosszabb, azt hiszem, kőkori királyok személyes használatára készült, akik ezzel verték agyon a főesőcsinálókat, ha az állami érdek úgy kívánta, s azért igen szerettem volna megszerezni Habitól a múzeum számára, a kormányzati eszközök csoportjába. Habi azonban nem adhatja Luca-nap előtt, mert a kőbalta arról nevezetes, hogy aki azzal Luca-nap éjszakáján fejbe üti magát, az meglátja a föld gyomrában a kincseket.

– Hét kád arany, hét kád ezüst meg egy kocsiderék négykrajcáros, azon mód, ahogy a Szent Dárius király elásta őket a partban.

– Aztán minek volna már kendnek az a temérdek sok kincs, Habi?

– Hát a halott-toromra, uram. Mert azt hagyom testamentomba az asszonynak, hogy: *kis temetés, nagy halott-tor.*

Hát ha így áll a dolog, akkor nem a múzeumban van a helye az ördöngős baltának, hanem a pénzügyminiszter asztalán. Valahányszor elfogy az aprópénze, csak egy kis türelmet kér Luca-napig, akkor fejbe üti magát, és lehet szanalni rogyásig. Most azonban én kérek tőle egy kis türelmet Luca-napig, mert ha azt megérjük, okvetetlenül prezentálom a baltát. (Ámbár ami a fejbe ütést illeti, az addig is megeshetik mindnyájunkkal.)

...Homok, homok, homok, egynapi járőföldre mindenütt homok. Az az aranycsillámú szép fehér homok, amit csak a latin neve érzékeltet igazán, a *harena*. Ebben benne van a tenger hullámverése, a szelek tánca, a déli verőfény szikrázása és a holdsugarak játéka e geológiai lisztmezők felett, amelyek aeonok malmában öröltettek és szitáltattak, és amelyek még mindig emlékeznek tengerkorukra. Fűvel-fával megköthetik a homokot, elhitethetik vele, hogy ő erdő, rét, búzamező, szőlő- és kukoricaföld: de a hangja, az örök zizegése ma is az ősóceáné. Ezt nem tudja megtenni se az aszfalt, se a kőszikla: a homok mindig beszélget magamagával.

Persze, fül kellene hozzá, amely megértse, emlékezés-e, panasz-e, fenyegetés-e a homok szüntelen percegése, de a Habiak füle igazán nem erre való műszer. Ám azért szeretik az ősemberek a homokot, amely termette őket, és szemfedőjük is lesz, mint volt minden nemzetségüknek, és elkérkednek vele a tudatlan városi embernek, hogy a homokkal még az a rettenetes herkentyű se bír, akinek a neve *szilokférög*, értetődően alatta természetesen a filoxéra.

– Kiszúri neki a homok a szömit...

Erdők éledgélnek itt vagy nyolcezer holdon, vannak azok közt fenyvesek és tölgyesek, nyárjasok és nyírjések, került ide még Kalifornia mamutfáiból is, de mind magán viseli az a homok habitusát, és megismerszik az a rókán és az őzön, a fácánon és a sündisznón is, és azt hiszem, hogy a teremtő Isten itten az embereket se agyagból formálta, hanem homokból.

Habi például egészen olyan figura, mint azok a löszbubák, amik a homokban teremnek, hosszú derekú és kurta lábú, és hull belőle a homok, akármerre megy, és ahogy esőben víztócsák maradnak a városi ember lába nyomán, úgy hagy maga után Habi homoktócsákat. Annyiban is jeles ember, hogy a bajuszát ott viseli, ahol más ember a szemöldökét, és azt Habinénak minden holdújulásakor meg kell nyírni. (Az újhold húzza ki a szőrököt az emberből, és azért aki rendes lány, az holdújulásakor csak úgy mén ki a házból, hogy a kötőjével eltakarja a száját.)

A Habi házaspárt a Dollár egészíti ki, amely névre egy homokszínű pulikutya hallgat. (Az a bizonyos ebállat ez, aki ürgeásás közben mellékfoglalkozásul a régészetet űzi.) Menedékhelyem határain belül csak a puli neve emlékeztet arra, hogy az erdőkön túl a bálványimádók országa kezdődik, akik az Istent aranyparitásnak hívják, és annak tiszteletére megeszik egymást. Azt azonban, hogy a puli miképpen vette fel a Dollár nevet, holott Krajcárnak vagy Fillérnek, vagy legfeljebb Garasnak született, Habi nem árulja el.

– Cifra neve van a kutyájának, Habi.

– Cifra. De akit tavaly agyonlőtt a finánc, annak még cifrább volt.

– Hogy hívták?

– „Aminek tégöd.” Ez vót űneki a neve. Ezért lütte mög a finánc, mert mögharagudott, hogy a kutyát is annak híjják, aminek űtet.

– Hát a finánccal mi lett?

– űtet is möglütték. Sánta finánc lött belőle.

Minek volna azt kérdezni, hogy ki lötte meg? Tudnivaló, hogy Habi ért a puskához, mert betyár volt valaha, noha erről senki se tud már biztosat, Habi pedig nem beszél róla. Nem azért, mintha azon valami szégyellni való volna, hanem éppen azért, mert Habi nem dicsekvő természet.

Hát maradjunk csak a Dollárnál, aki igen cickézi Gabót, a nagy fekete macskát.

– Nagyon hatalmaskodó kutya ez a Dollár – adom föl a szót.

– Az az, hallja. Nem is öszik más mást, csak rágott ételt, a fene cifrázza ki a nyeldöklőjét.

– Hát aztán ki rágja meg neki az ételt? – csodálkozom el őszintén.

– Hát ű maga – feleli Habi némi lenézéssel. Mert csakugyan nem is való másra a városi ember, aki még ennyit se tud, noha bürszivart szív, és akkor is két nadrágban jár, mikor egy is sok belőle.

Nem tudom, Bergson mitévő lenne a humornak azon nemével, amely Habiban tartózkodik, de ő igen jó hasznát veszi, mert a házban való közjogi állásának körülbelül ez az alapja. Ez a ház afféle karavánszeráj itt a pusztai erdők közepén; négy-öt bőrdíványos, sifonéros, szénaszagú vendégszobája arra való, hogy éjjeli menedéket találjanak benne azok a hivatalos városi urak, szenátorok, mérnökök, számvevők, akik mindenféle sarcoltatások végett kikocsikáznak a *belterületről* a *külterületre*. (Hogy miért *belterület* a város, és miért *külterület* a tanya, azt nem lehet tudni, de alighanem azért, hogy a paraszt ne értse. Mindegy no, ami *szabál*, az *szabál*.) Csendőrök és vámőrök számára külön szárnyék van a hotelhez ragasztva, sőt az ereszet alatt dohányfináncok és végrehajtók is álomra hajthatják fejüket, mert utóvégre ők is Isten teremtsései, különösen mikor alszanak.

A tanyai fogadóban hivatalos ember viszi a kormányzást, az erdőőr, de az impérium csak névleg az övé. A gledicsiasövényen túl a puska az úr, azon belül azonban a főzőkanál. Az erdőörné ismeri a férfiszelídítés főprincípiumát („tartsd jól a bestiát!”), és valóban nem volt még hivatalos gyomor, amely rajongó hódolattal ne ismerte volna el a külterületi csirkepaprikás és fordított kása fölényét minden belterületi litty-löttyök és pószpászok fölött.

Habi ugyan azt mondja, hogy a fordított kása is jobb volt addig, míg lopott birka húsa főtt benne, és nem tányérról ették, hanem a leterített suba bőrére fordították ki a bográcsból. Hiszen bizonyos, hogy ez a subának is jólesett, mert bőrét puhán tartotta a beivódott zsír, de hát minden divat változó e világi életben, az erkölcsé csakúgy, mint a subáé és fordított kásáé. Lám, Habi is lóhátról kergette valaha a zsandárt, és akkor azért volt becsülete, most pedig azért van, mert éjszaka ő kerüli a házat, őrizvén azt a lopóktól és minden gonoszoktól. Nappal leginkább csak azzal foglalkozik, hogy ül a ház végiben a létra fokán, süttetvén fázós tetemét a nappal és lesvén a bagót. Nem azt, amelyiknek huhogásától rosszat álmodnak a tyúkok az ágason, hanem azt, amit én hagyogatok el úton-útfélen, mint búcsúsok a szilvamagot.

– Leginkább csak azért tartjuk már Habit, mert fabulás ember – mondja az erdőőr –, és ha városi urak járnak idekint, elmulattatja őket a bolond beszédjeivel.

Nem tudom, okosabb ember volna-e Habi, ha kormányfőtanácsos volna, de az bizonyos, hogy alkalmasabb tökszárdudát akkor se tudna szerkeszteni Ósikának, mint így, s a tökszárduda hajt annyi hasznot Ósikának, mint a kormánynak azok a tanácsok, amiket a maga Habijaitól kap.

Ósika kenyeres társa lappangásom napjainak, s kölcsönös tudói vagyunk egymás titkainak. Én tudom őrá, hogy szőlőtakaráskor lesz ötesztendő, nagyon szereti a gombóca cukrot és fél szem gombócaért külön bukfencet vet akármelyik pozitív politikusnál. Ő tudja énrolam, hogy engem Murkus bácsinak hívnak, ami engem magamat is nagyon meglepett, és hogy én nagyon jó ember vagyok. Hogy erre nézve kitől szerezte bizonytalan hitelességű információit, azt nem tudom, de annyiszor hallom tőle, hogy már magamat is gondolkozóba ejt.

- Mujkus bácsi, vesszön mada is butfencöt!
- Most nem érek rá, Ósika.
- Mitűj nem éj já?
- Mert én most tanulok.

Csakugyan tanulok. Hanyatt fekvé a mályvák közt, azt próbálgatom, hogy össze tudám-e még rakni a felhőkből a paradicsomkertet úgy, mint kisgyerek koromban.

Nem megy, hiába. Az az aranycsipkés felhő, amelyikből Évát akarom kiszabni, mindig szétfoszlik.

Abbahagyom, és mást próbálok. Fecskefarkú pille libeg a *szamár-szemöldöke* nevezetű virágon. Fecske cikcakkozik, a fecskefarkú pille fölött. Az ól tetején ugrásra meredve a Gabó lesi a fecskét. Az ól tövében a Dollár várja lihegve a pillanatot, hogy rávethesse magát a Gabóra. Látnivaló, hogy itt világtörténelem készül. Soha szebb alkalom nem volt rá, hogy én legyek az isteni gondviselés. Ha közjük hajtók egy féltéglát, az olyan lesz, mintha tíz esztendővel ezelőtt illetékes helyről egy üstökösöt vágtak volna Európához. Attól négyen ötfelé szaladnak, és nem tör ki a pille-fecske-kutya-macska-háború.

Huss! – a téglá elröpült, és úgy ütött vakszemen egy ártatlanul kapirgáló jércét, hogy az a nagyhatalmak közbejötté nélkül is nyomban fölfordult. No, én se leszek többet gondviselés.

Ósika megint belém csimpeszkedik.

- Mujkus bácsi, vesszön mán butfencöt!
- Nem lehet, Ósika.
- Méjt nem löhet?

– Mert én üvegből vagyok, és eltörök, ha bukfencet vetek – mondom neki, mert azt úgyse értené, ha azt mondanám, hogy nem hajlanak már az én vén csontjaim.

Természetesen Ósikának most már nincs forróbb kívánsága, mint hogy Murkus bácsit széttörve lássa. Addig regnál rajtam, míg haragosan össze nem csattantom a tenyeremet és el nem káromkodom magamat:

– Innnterparlamentáris konnferencia!

A gyerek megszeppen, és maszatos kis kezét védőleg tartja maga elé:

– Mujkus báci, te jó embőj vad?

Ijedtében tegez, én zavarba jövök, és olyan huppanással bukfencezem bele a paprikaágyba, hogy félhavi fizetésemmel fölérő kárt teszek hazánk paprika-statisztikájában. És miközben próbálgatjuk Ósikával, hogy össze lehetne-e forrasztani nyomkodás útján a szétrepedt paprikacsöveket, az erdőörné kiszól a pitvarból:

– Lelköm tekintetős úr, kiszaladnék a tyúkokat megtojózni, ha vigyázna addig Nanikára, hogy be ne sározza magát.

Nanika hároméves lesz dióveréskor, eszményien tökéletes karikalába van és specialista bizonyos tudományágban. Olyan szárazság van, hogy a fecske nem talál annyi sarat, amiből fészket építhessen, de Nanika ilyenkor is be tudja sározni még a hasát is. Hogy tudományának mi a nyitja, azt nem árulja el, már csak azért sem, mert beszélni még egy kukkot se tud. Érteni azonban mindent megért, s értelmes ember őt is megérti. A legértelmesebb ember e tekintetben Ósika. Például, ahogy a káromra veszem Nanikát, ki nem tudom találni, mit jelent az, mikor azt mondja:

– Mö gö gö.

Ósika egy törvénytörő tolmácsot megszegyenítő gyorsasággal magyarázza:

– Nanika azs epöjfáhozs akajja mönni.

Nanika akarata teljesedik. Új óhajtása így hangzik:

– Hö hö mö!

(E gyerekből nagykövet lesz, akárki meglássa!)

– Nanika másni akajja a fája!

Nanikát hozzáértetem a fához, s a csöpp ember parányi lábait és karocskáit azonnal a fa köré kulcsolja, s boldogan mozgatja még hajlékony talpacskáját, lábujjait, szemöldökét, orrcimpáit. A kis ősemberben mindig az ösztön dolgozik. Ringó ágak susogása mellett aludtak valamikor az ősök a trópusi fák sűrű koronájában!

Apró ajándékok erősítik meg a barátságot. Nanika akkor kedvelt meg igazán, mikor csigákat kezdtem neki hazahordozgatni az erdőből. Együtt legeltettük a kis planorbisokat a forró homokon, s Nanika földöntúli

tisztelettel nézett rám, mikor gyújtóüvegemmel sikerült kimelegítenem a kis fejlábúakat a házuktól. Kérkedés nélkül legyen azonban mondva, nemcsak a kis őseemberek kedveltek meg, hanem a csigácskák is. Egyszer egy marék tányércsigát a zsebemben felejtettem s csak esti vetkőzéskor markoltam ki őket az éjjeliszekrényre. Reggel felé arra ébredtem, hogy rajtam mászkálnak a kis ártatlanok. Mindjárt eszembe jutott Szent Ammonius remete, akinek a thebaisi pusztaságban mindig krokodilus lopódzott az ágyába, valahányszor a Sába királynőjével kísértette meg álmában a sátán. Persze, én csak Marikával álmodtam mint kezdő remete, s azért nem dukál krokodilus, csak csigabiga.

Mert, hogy szavamat ne felejtsem, van itt egy Marika is. Kis rokonlány az erdőőrénél, kalászszerű haja van és lenvirág-szeme, de azt mindig lesüti, mikor reggelenként behozza friss mosdóvizemet a favödörben a kútról. A vödört rég csorbára korhasztotta a víz, füle sincs, s két karjával szívére öelve hozza Marika. Hans Thoma mezítlábas Madonnát festett volna róla, s Habi, ha fiatalabb volna ötven esztendővel, azt mondaná neki:

– Marika, olyan szép szömed van, hogy ha egy szömed volna, egy szömmel is többet érnél, mint más kettővel.

A FÁK JELLEMÉRŐL

Azt a szegény városi embert, aki bosszankodva olvas a fák jelleméről egy tisztes és komoly hírű újságban, arra kérem, türtőztesse magát egy csöppet. Mielőtt bolondnak tisztelné alázatos szolgáját, az író, nézzen körül előbb az Isten teremtett világában. Azért nem szükséges ide kijönni utánam, tessék csak otthon maradni, könyörgöm, és szemügyre venni a ligetben a ginkófát. Minden városban van egy liget, és minden ligetben van mutatónak egy legyezőlevelű ginkófa. Erről is meg lehet ismerni, meg arról is, hogy őszi vetkezéskor neki van a legaranyosabb ruhája, de leginkább arról, hogy ez a fa az, amelyiknek senki se tudja a nevét. Hát tessék megnézni ezt a ginkófát, amelynek az a nevezetessége, hogy még az ősvilágból való, mikor a teremtő kísérletezni kezdett a különböző famodellekkel. Ennek a fának minden ága-boga egy-egy vashegyű dárda, amely elszántan öklelődik az ég felé. Soha fában még ilyen kemény, harcos egyéniséget nem tetszett látni. Én valahányszor ginkófát látok, mindig arra gondolok, hogy no, ezt okvetlenül megmutatjuk Ludendorffnak, ha egyszer erre vetődik mint vándorló obsitos katona. Biztosan sírva fakad örömeiben, hogy ilyen militarista fák is vannak még ebben a világban. Körülbelül ez is volt az egyetlen élőlény – a vezérkarokon kívül –, aki győzte ideggel a háború végéig.

A városi ember megint azt mondja, micsoda szemérmesség a fák idegeiről beszélni! Az egyik ember azért tartja ezt szemérmességnek, mert nem tanult természetrajzot, a másik meg azért, mert tanult. A fák idegéletéről nem szoktak a tanár urak előadást tartani az iskolában. Nem is szabad nekik, mert az nincs benne a tantervben.

Ám több dolgok vannak a katedra és az erdők között, mintsem bölcselmetek álmodni képes, Horatiók! S a régiek ebből többet tudnak, mint amennyit a mostaniak sejtene. Például az öreg Theophrastus följegyezte, hogy a salátaboglárka nem szereti a citeraszót. Erről nem mondhatok semmi bizonyosat, mert sohasem citeráztam még az attikai salátaboglárkákknak, és különben is az egyetlen zeneműfaj, amelyhez értek, az ujjaknak az ablaküvegen le és fel való huzigálása, s ezt is rendesen csak akkor művelem, ha a házi zenebonát akarom vele elhallgattatni. Ellenben azt határozottan állítom, hogy a rózsa nem szereti a mákvirágot. Ha az ember egy pohárba teszi őket, félóra alatt a legszívósabb rózsa is összefonnyad, noha a szegfű vagy a dália társaságában igen jól érzi magát. A kék lilium meg a kígyóhagymát nem

szíveli, ámbár szegrül-végrül atyafiak is. Lehet, hogy éppen ezért van köztük olyan ellenkezés, mint gazdag és szegény rokonok közt.

Az útnak, amely lappangásom helyére vezet, egyik szakaszát hársak szegélyezik. Egyidősek, egyforma növésűek, egyformán kapják a napot, az árnyékot, az esőt, az aszályt, a föld zsírját, a szelek tornáját, minden javát-baját az életnek. Miért van mégis, hogy két egymás mellett álló, egyszerre lélegző hárs közül az egyik mindig korábban virágzik tíz nappal, mint a másik? Azért, amiért az egyik ember lusta, a másik meg friss. Ez a fánál csakúgy egyéniség dolga, mint az embernél. Persze, a tanulságot aztán csak az ember tudja levonni: hogy jobb lustának lenni, mint frissnek, mert aki nagyon siet, annak elfagyhat a virága.

A tanyámhoz egy negyedszivarnyira van az erdőri szakiskola. (Az időnek órával való mérése utálatos városi találmány, azt itt nem uzováljuk. Már csak azért se, mert amikor Nanika a famászás elemeire tanítgattot, az órámnak betört az üvegje, a mutatókat aztán magam szedtem le róla. Makkembert csináltam Ősikának, s most ez a homunculus hordozza bajusz gyanánt az óramutatókat. Az óra pedig azóta bolondóra módjára jár mutatók nélkül. Ketyeg-petyeg, zakatol dühösen, szimulálván az életet, anélkül hogy csak egy perccel is előre haladna. Bolond kis óra, milyen bohókás paródiája vagy a gazdád életének!) Az erdőri szakiskolának az udvara egy hatszáz holdas erdő, ott barátkozom én most a fákkal hajnali harmaton és levélaltató alkonyaton, déli verőn és szemergő esőben, látom őket születni és haldokolni, fiaikat nevelni és meddőnek maradni, birkózni a maguk életéért és a jövőendő ivadékkért a földdel, az éggel, a széllel, a nappal, a szelídekkel és vadakkal, az emberekkel és a gubacs-darazsakkal, hódítani és terjeszkedni, gyámoltalan fajokat fufanggal és erővel kiszorítani, jövevényekkel birokra kelni, gyöngékkal a hatalmasok ellen szövetséget kötni, kétségbeesett küzdelem után a tehetségesek, az erősek, a stréberek elől visszavonulni, elcsenevészni és végleg eltűnni a színtérről – micsoda teknősbéka-filozófia merné azt tagadni, hogy itt merőben a mi vad és embertelen küzdelmünk folyik, embereké, csak annyival esztétikusabb, amennyivel esztétikusabbak a fák, mint mi vagyunk. Gondolom, ebben nagy része van annak is, hogy a fák nem beszélnek, vagy legalább mi nem halljuk a hangjukat. Azt hiszem, sok ember is egészen elviselhetővé szépülne, ha megnémulna.

Ha bent a városban látnék olyan hatalmas eperfát, mint amekkora e tanyai szálloda tetejére rábókol, bizonyosan nagyon megcsodálnám. Itt se teszem, se veszem, ahogy elmegyek mellette. Nagyon érzem a háziállat-természetét. Ő csak afféle várjobbágy itt a szabad fák társadalmában, akik talán le is nézik egy kicsit. Mégis csak más az: úrnak lenni a kerítetlen erdőn, sasok fészket ringatni, vadszefű-halottakra levélszemfedőt

terítgetni, őzikek szerelmét árnyékkal takargatni, mint a tanya drótsövényes udvarán szolgálni malacok dörgölődző fájául.

Méltóságukat szemmel láthatóan legjobban érzik a tölgyek. Higgadtak, tempósak, fölényesek ezek a fekete derekú, kevély fák, még a makkjukat is olyan halkan potyogtatják, mint született főrendek a szót. Az amerikai dió már nagyobb reklámot üt magának, mikor lekoppan a földre; jenk szelleme van a haragzöld ruhás parvenünek. Kedélyes, kövér kanonokokra emlékeztetnek az öreg füzek, ám cingár növendék papok is vannak közöttük, lengék, szikarak és kíváncsian nyurgák. A juharok vidám, széllel bélelt bohémek, látszik rajtuk a jólelkűség, sok könnyedség és finomság van bennük, meg tudom érteni, hogy magjuk terjesztésében éppen ők olyan zseniálisak. A fekete nyárfák rendkívül komorak és elkeseredettek, forradásos testük van, és bozontos koronájuk, még a négyszögletes, kihegyezett és fűrészkes levelük is csupa ellenséges indulat. A homokpuszták búsuló vén betyárjai ők, maholnap hírmondó se marad ezekből a kidagadt erű, mogorva, öreg parasztokból. Kiszorítja őket élelmes rokonuk, a fehér nyárfa, a famíliának ez a minden zsírral megkent tagja. Nem válogató, alkalmazkodó, földdel, klímával gyorsan megbarátkozó, ahol kell, a füzeknek is alája alázkodó, ahol lehet, a tölgyeknek is föléje törtető: sűrű termését irdatlan magasságból ereszti szélnek, de ha muszáj, bokornak is megél, és még az embernek is kedvében tud járni: minden levele ezüsttallér. Én azonban mégis testvéribb szívvel simogatom a rezgő nyárfát, ezt a mindig locsogó-fecsegő teremtést. Van valami újságírós benne, nem is szólva arról, hogy kopaszon hordja a levelét, mint fiatal riporterek a szájukat. A tekintélyesebb, derékban pohos fák valószínűleg azt tartják róla, hogy az erdőgazdasági értéke csekély, de ezt nyilván csak olyankor hangoztatják, amikor az ő podvás szívről susog a kartárs.

A fenyvek közt nem sokat járok, nagyon exkluzív társaság az övék, merev ősvilági klub, amely nem akar tudomást venni arról, hogy a geológiai kor, amelyben ők voltak a föld urai, már rég elsüllyedt. Nem találok a szívetek ezeknek a múmiáknak, vagy talán az idegesít köztük, hogy az örökkévalóságot mímelik. Szeretnék rájuk szólani, hogy mozogjanak már egy kicsit, haljanak meg ősszel, ujjongjanak és ágkarjaikkal tapsikoljanak ők is tavasszal, mint a többi fák! Énelöttem úgyis hiába alakoskodnak, mert én úgyis tudom, hogy itt a homokon nem olyan előkelőek, mint amilyeneknek látszanak. A városi ember, ha idevetődik, őket csodálja meg legjobban, és ámulattal meséli otthon, hogy a homokon fenyvesek is vannak. Vannak ám, de csak azért, hogy meghódítsák a homokot az akácnak. Az itt az úr, a fenyő csak előőr. Az ő korhadó fáinak kell megkövэрíteni a földet, hogy jól érezze magát benne

az akác, e derék és hasznos közpolgár, aki azonban sohase tud annyira elfiliszteresedni, hogy virágai fehér költészetétől maga is meg ne mámorosodjon.

Az egyetlen fáról, aki nem az, aminek látszik, a nyírfáról, e titkokat álmódó fehér szűzről most nem beszélek. A nyír, az utolsó fa, amelybe a nimfák és driászok lelke még hazajár, nekem szívbeli ügyem, és egyszer egész kötetre való verset szeretnék még róla írni. De ahogy az életemet ismerem, a verseskönyvet csakúgy nem fogom megírni, mint a végrendeletemet, mert sohase lesz nekem időm a szívbeli passziózásra. Panka lelkem: itt üzenem meg neked – jegyezd föl abba a kis noteszbe, amely akkor is megtalálható a kulcsoskosaradban, mikor a kulcsok sehol sem találhatóak – mondom, itt hagyom meg neked, hogy az én síromra ne követ ültessetek, hanem nyírfát. Ha a fiókjaimból majd kiszedegeted az örökségedet, félbemaradt verseket limlom kalapszámla-papírokon, az egyikbe becsavarva megtalálod a nyírfaültetéshez való magot is. S akkor, míg egymás könnyét törölgetitek anyukáddal, legalább egyszer el fogjátok ismerni rólam, hogy „lám, szegény apu, mégis csak gondos, rendes ember volt”.

HELYREIGAZÍTÁS, ZÁRÓJELBEN OLVASANDÓ

Szegény vagyok ugyan, és *henyedolmányom* (=slafrok) tekintetében rongyos is, de azért nem vagyok spanyol grand, és ha megbántok valakit, minden habozás nélkül megkövetem. Óhatatlan, hogy az író meg ne botoljon néha, inkább többször, mint egyszer. (Az öreg Habi, akit volt már szerencsém bemutatni mint kiváló pszichológust, azon fölöttébb való nagy érdemmel, hogy nem ír könyvet – az öreg Habi azt állítja, hogy olyan lovat már látott, amelyik egyszer se botlott meg, de olyant még egyet se, aki csak egyszer lépett félre. Érdekes, hogy az analitikus regényírók és drámaírók ugyanilyen tapasztalatra jutottak hősnőiket illetően.) Újságírói pályámon én is még többször elbicsaklottam már az igazságtól, mint legjobb barátaim állítják rólam, de érdekes, hogy helyreigazítást soha senki nem követelt még tőlem. Soha nem volt rá eset, hogy akit kiváló férfinak neveztem, meg akart volna korbácsolni ezért az orcátlan hazugságért. Bámulatos, mennyi béketűrés van az emberekben még a mai világban is – nincs az a jó, aminek a rájuk fogását el ne viselnék. Az ilyesmit olyan fatalizmussal tűrik, hogy meg se köszönik, csakhogy beszélni ne kelljen róla. Mindössze egyszer történt velem, hogy egy író társam megköszönte, ami jót mondtam róla. Azt írtam az eposztöredékéről, hogy olyant Homérosz óta nem pipált a világ, s azzal rázta meg a kezemet, hogy én voltam az egyetlen kritikusa, aki nem túloztam, s ez esett neki jól.

Ezek előrebocsátása után még szebb tőlem, hogy kéretlen is helyreigazítom, ami tévedést elkövettem. Igaz, hogy az eset rendkívül komoly. Az történt ugyanis, hogy valamelyik írásomban a csigabigát *fejlábúaknak* neveztem, holott ők *haslábúak*; a fejlábúak mások: a tintahal, a nautilus, a polip meg egyéb tengeri herkentyűk, akik a fejükön hordják a lábukat. A csigáknak nem ilyen bolond divatjuk van, azok a hasukon járnak. Lassan járnak ugyan, de hát azt mondja a fönt nevezett Habi filozófus, hogy „lassan érnek messzire”. Már több eset volt rá, hogy az Olümposzra is fölértek hason mászva, ha nem éppen csigák is.

A manó tudja, hogy történt ez az elírás. Alighanem a *fejmunkásokra* gondoltam írás közben, egy háborús közéleti statisztikai kérdőlap révén, amit az asztalfiában találtam. Ez még súlyosabbá teszi a bűnömet. A leghidegebb vérű csigaház-tulajdonost is kihozhatja a sodrából, ha fejmunkásnak mondják, mert ez valóban a legalacsonyabb rendű foglalkozás a világon.

Aztán meg hogy merjem én megsérteni valakinek az önérzetét, aki a szarva hegyén hordja a szemét? Ez a tulajdonság emberileg értékesíthetőbb volna ugyan, mint a haslábúság, de mit tudhatom én, hogy a csigabiga mire büszke? Isten teremtései e tekintetben igen különböznek egymástól. Volt egy tanárom, aki arra kevélykedett, hogy neki a tenyerén van szemölcs, és Timur Lenk arra a piramisra volt büszke, amit nyolcvanezer ember levágott fejéből rakatott a sivatagban. A nagy Hindenburg több ízben eldicsekedett a haditudósítóknak azzal, hogy utálja a szépirodalmat, és nem olvasott még el se regényt, se verset. Valószínűleg olyan hóbortos költőt is lehetne találni, aki arra büszke, hogy ő nem Hindenburg. Mindnyájan büszkék vagyunk valamire, ha másra nem, arra, hogy mink igazán nem vagyunk büszkék semmire. E sorok írója nem önmagára céloz, mert ő arra büszke, hogy nem tetteti magát szerénynek, és meg meri vallani többirányú büszkeségét.

Az egyik az, hogy nincs forróbb vágya, mint nyárspolgárnak lenni, és a filiszterséget tartja a legkívánatosabb életideálnak. Este nyolckor fekdni, Istent és királyt tisztelni, szívében álmok helyett, amelyeknek kolibriszárnyuk van és néha boszorkánypille-fejük, sörös kriglit és tormás virslit hordani, szidni azokat a kötélre való újságírókat, és ambicionálni a dalárdaegyleti alelnökséget – istenem, milyen szép lehet ez, és milyen boldog, akinek ezt adta részeül!

A másik, amire büszke vagyok az, hogy én még máig se értem, mi haszna volt abból a republikának, hogy a háborús években szeptember tizenötödikétől kezdve csak hét órákor volt hat óra. Mért nem rendelték el akkor azt is, hogy a nyár ne júniusban kezdődjön, hanem már januárban? Eleinte többen is voltunk, akik megvallottuk, hogy nem értjük a dolgot, de aztán lassanként mindenki úgy tett, mintha értené, s a háború végén már csak magam maradtam értetlen ember egész Közép-Európában. Utóvégre ezt se mindenki mondhatja el magáról.

Azt hiszem, joggal vagyok büszke arra is, hogy a szappanbuborék-fúvás technikáját egy nagyon lényeges lépéssel vittem előre. Én találtam ki, hogy a szappanbuborékba szivarfüstöt is lehet eresztetni, és az olyan csavar alakban kanyarog a szivárványhólyagban, amilyenek a csillagászok az ég ködfoltjait rajzolják.

Végre pedig büszke vagyok arra, hogy tegnap egy tehénlegeltető néniké esernyőcsinálónak nézett és megkérdezte tőlem, mit kóstál most a parapléfoltozás. Higgyétek el, íróársak, igen nagy dolog ez, és oly tisztesség, amely magunkformájú szegénylegényeknek igen ritkán adatik. Hiszen vannak íróársak – többektől hallottam már –, akiket hercegnek, püspöknek, miniszternek néznek, és ez valami nagyszerű érzés lehet, különben bizonyosan nem dicsekednének vele. Efelől azonban nem

mondhatok bizonyosat, mert engem legföljebb zsidónak szoktak nézni. Lehet, hogy nekem is megnőne a májam, ha felebarátaim azt gondolnák rólam, hogy én vagyok a patagóniai alkirály, de az is lehet, hogy nagyon rosszul érezném magam. Ez az esernyőcsinálóság azonban meghatott, és némileg gondolkodóba is ejtett ott a bucka tetején, szemben a tehénnével, aki bámészan nézett rám Héra-szemeivel, és valószínűleg annak látott, ami vagyok: egy fölösleges embernek, akitől nem férhet az astragalus cukros hajtásaihoz.

Csakugyan, mi keresni valónk van e világi életben nekünk, álomrétek kaszásainak, akik a szeleknek gyűjtünk szénaboglyákat? Milyen kedvesek és jók is az emberek, hogy megtűrnek bennünket a maguk okos, józan, szépen kiméricsikélt világában, és úgy tesznek, mintha becsülnék a mesterségünket, öreg és fiatal naplopókat, akik meséket találunk ki, míg ők háborúkat és üzleteket csinálnak; a szavakat csiszoljuk úgy, mint ők a gyémántokat, és rímeket próbálgatunk, míg ők nagyszerű robbantószeret eszelnek ki. Csakugyan, írotársak, mi vagyunk a világ haszontalanjai és ostobái is, mikor halhatatlanságról álmodunk. Mi az a halhatatlanság? Ezer esztendő alatt tíz-tizenöt nagy költője volt az emberiségnek, aki után maradt valami, mint ahogy a cigányok után, akik átmennek az erdőn, rejtélyes kék és piros rongydarabkák maradnak a gallyakon. A többiek élete, kik törlik-marják magukat, hogy az egyik egy centiméterrel jobban kilássék a fűből, mint a másik, elínlük, mint a korhadó fűzfa, és úgy nem marad belőle semmi, mint a névből, melyet tegnap ujjammal tízszer beírtam a bucka csillámos homokjába.

Mennyivel hasznosabb, pozitívabb, üdvösségesebb pálya az esernyőcsinálóé! Egy alapos, becsületes, komoly folt a Mari néni esernyőjén, az a valami! Még az unokája is áldja a kezét, amely vetette. Az én fáradt kezemet fogja-e valaki áldani, ha egyszer mécsvirágokat és kakukkfüveket fog feltolni onnan alulról?...

HIMNUSZ A BÚZAMEZŐN

Már szőkül az éjszaka, mire csavarogtomban kiérek a harmatos mezőkre. Messze mögöttem lelkehagyott kőházaival az aluvó város, előttem a szemét nyitogató szabad róna kereksége. Közben lassú csobogással az ébredező Tisza, sápadtan álmos fodraira égőpiros pántlikát tűz a hajnalragyogás.

Nagy határ búzaföld keskeny mezsgyéjén haladok. Kései pipacsok felpattanó kelyhe verődik a lábamhoz, kezemmel harmatos kalászokat simogatok végig. Mintha könnyeket hullatna a búza, amiket tüstént libegő köddé finomít a kihasadó nap első csókja. S a libegő köd mint templomi thuribulum ezüsfüstje száll föl a kék magasba, kicsi fehér felhők hóboglyái felé.

– Pitypalatty, pitypalatty!

Ahhoz, akinek keze betölt mindeneket az ő áldásával, akit köszönt a búzavirágok lélegzése, a föld párája, a pitypalattyok verése. Akit illet itt minden dicséret és dicsőség. Akinek láthatatlan keze igazgatta a búzaszálat attól kezdve, hogy kizöldellt a mag a föld meleg szívéen. Aki vigyázott rá, hogy kösziklára ne hulljon a mag, hogy az ég madarai ki ne szedjék, hogy a mezők vad füvei el ne egyék-igyák előle a nap világát és az egek harmatát. Aki vigyázott, hogy föld árja meg ne rothassza, esővíz özöne ki ne sárgítsa, nyárnak forrósága meg ne aszalja, kénköszínű fellegek mennyei parittyaköve szét ne zúzza az életét.

– Pitypalatty, pitypalatty!

Téged illet itt minden dicsőség és dicséret, Úristen. Világlélek, Természetanya, Gondviselés, Primum Movens, vagy hívjon akárminek az együgyű paraszt és az együgyű szabadgondolkozó. Egész esztendőn keresztül szüntelen magasztal Téged az emberi szív kelettől nyugatig, naptámadattól napáldoztáig, mert mikor egyik szögletében aratnak, másikában vetnek a földnek, s egyszerre készítesz magadnak dicséretet az ekevas nyikorgásából és a kasza pengéséből, a magvető verejtékéből, akitől fogan a föld méhe, és az anya örömkönnéből, mely ráperdül az új kenyérre, mikor az első karajt szegi belőle gyerekének.

– Pitypalatty, pitypalatty!

Virágok lélegzésével, kalászok könnyével, madarak reggeli énekével, fölszálló köd ezüsfátyolával én is főlemelem hozzád lelkem szavát, én Uram, én Istenem, jó emberek messzi, messzi Istene. Jó emberek-é? Keresed-e te azt, én Uram, Istenem? Avagy nem te vagy-e, akiről szól az

írás, mondván: „s ő felsütteti napját a jókra és gonoszokra egyaránt, s megöntözi esőjével az igazak és gonoszak vetéseit”? S ha válogatnál is bennünk, Te egyedül való jóság, miért az én asszonyom legyen az, és miért sok millió testvéremnek az asszonya legyen az, akinek szeméből szívbéli keserőségek rettenetes mirhája csordul majd az új kenyérré, mikor vékonyán karajozza fiókáinak? Hiszen mi sem vagyunk kivetnivalóbbak azoknál, akiknek markába a mi kenyereinket is letetted. Hiszen mi az örökkévaló törvényekkel, amiket a Te ujjad írt a szívünkbe, szembe nem szállunk. Nevedet hiába nem vesszük, parancsaidat se sárral, se vérrel be nem undokítjuk, fűben, fában, csillagok szikrázásában, szelek zúgásában Téged keresünk. Embertársainkat mi nem bántjuk, senki életére nem leselkedünk, robotunkat, ahová állítottál, békességgel végezzük, s nem kérünk érte mást, csak a mindennapi kenyeret, amit Te szolgáliddal, a nappal és felhővel minden teremtetett állataid számára egyformán megkészítettél. Aki mindenütt asztalt terítettél az égi madárnak, miért halatod éhen a képedre formált embert, akibe lelkedet lehelted?

– Pitypalatty, pitypalatty!

Elöttem, mögöttem, körülöttem, mindenfelé zeng már a fürjek himnusa, az ég madaraié, akiknek nincs halhatatlan lelkük, tehát nem teremtettek maguknak valutát, háborút, Zürichet, jóvátételt, devizát, és nem tudnak mást ma sem, mint amit akkor tudtak, mikor az Ember Fia a földön járt, és rajtuk nyugtatta szelíd szemét. Szeretnek, fiókákat nevelnek és örülnek a világnak, amelyet az Isten szépnek és szabadnak teremtett.

MÉHEK

Konrád erdőőrnek híres méhese van itt a szomszédban. Nem afféle hárságyas pipázó, ahol olyan fölséges alvások estek a hajdankorban, míg fontosalmák sárgultak a polcokon, és hűtött borocska várta a nemzetes úr ébredését a sarokban. Ezekbe a régifajta méhesekebe csak ürügynek kellettek a méhek, s az iksz-lábú asztal alatt esztendőszámra felbontatlanul hevert az első magyar méhészeti újság. (Nem tudom, megvan-e még. Kár volna érte, ha megszűnt volna, mert olyan tekintélyes című újság nem lesz többet a világon, *A Közelben és a Távolban Körültekintő Szorgalmas Méhész* – ez volt a címe. Könyvben csak egyet tudok ilyen kifejezésteljes címűt: *A szenvedelmes dinnyész-t*. Azt, gondolom, Szontágh Gusztáv írta. Szinte maga előtt látja az ember a szenvedelmes dinnyészt, amint puskával a vállán és tomahawkkal az övében eltapossa a lóbogarakat.)

Most persze minden másképp van, mint régente volt. Van Dzierzon-kaptár, Langstroch-kaptár, Dadaut-kaptár, van átmeneti kas, mézpörgető gép, füstölőkorsó, eresztéktisztító, rajföcskendező, födelezőkés, anyakalitka s herefogó, még tán fejtám és lazakar is van, csak éppen méz nemigen van az újabb időkben. No, de úgy szép a tudomány, ha önzetlen.

Konrád úr méhese nagyszerű intézmény. A kaptárok üvegfalán keresztül látom, hogy mostanában milyen öröm lehet méhnek lenni. Még tán külön fullánkmanikűrje is van mindnyájuknak, úgy föl vannak szerelve a méhkényelem minden eszközével. A vadméhek anyja az erdőn alighanem azzal kecsegteti rakoncátlan kis fiait, hogy csak viseljék jól magukat, akkor fölveszik őket a Konrád úr méh-internátusába úrigyerekek.

Udvariasságból ácsorogtam egy kicsit a méhesben, de őszintén szólva, nagyon érdekelt a nap szőke gyermekeinek rezgése az üvegen belül. Maeterlinck után mi újat láthatna magamforma szegény nézelődő a méhek életében? De különben sem nagyon kedveltem a méheket soha. Nagyon okosak, nagyon rendesek és felháborítóan szorgalmasak nekem ahhoz, hogy szeressem őket. Ellenszenvemben nagy része lehet a bölcs intelmeknek is, amelyek addig állították elém példának a méhet meg a hangyát, hogy akkor is beléjük lehetett volna utálnom, ha kedvelem őket. Azt hiszem, minden jobbérzésű gyerek így jár velük. Micsoda lelketlenség is kétezer év óta mindig arra tanítani a gyereket, hogy legyen olyan utálatos fősvény, mint a hangya, és hagyja éhen veszni Isten dalos

bogarát, a tücsköt! Jó, hogy az emberek sokat elfelejtenek abból a rosszból, amire a legkiválóbb pedagógusok tanítják őket.

Az én szememben mégis az a legnagyobb bűne a méhecskének, hogy nincs a teremtésben több olyan matematikus, mint ő. Ezt egy nagyon érdekes történettel tudom bizonyítani. Azzal nem szolgálhatok hirtelenében, hogy hol olvastam, de arról hitelek, hogy nem kitalálás. A tényre és a nevekre emlékszem, legföljebb a számok nem egészen vágnak. De ezt akármilyen méhészeti könyvből kontrollálhatja, aki annak jobban hisz, mint nekem.

Réaumur, akiről nem kell azt hinni, hogy a hőmérőről kapta volna a nevét, egyszer azt a pályakérdést tűzette ki a párizsi Institut-vel, hány fokos szög alatt kell a méeknek a sejtek rekesztőlapjait építeni, hogy minél kevesebb viaszt pazaroljanak el. A tételt egy Maclaurin nevű angol matematikus fejtette meg, akinek a nevét jobban ismerik nálam azok a szegény halandók, akiket a hatalmas Isten arra ítelt, hogy az algebrához címzett tudománnyal keressék kenyerüket.

Maclaurin számításai szerint a méhsejt hegyesszögének 7 foknak és 45 percnak kell lenni, a tompaszögnek pedig 109 foknak és 40 percnak. Maclaurint sokkal könnyebb volt ellenőrizni, mint például a forgalmiadó-ellenőrt. Egyszerűen megmértek egypár száz méhsejtet és megállapították, hogy a hegyesszög csakugyan 7 fok és 45 perc, de a tompaszög nem 109 fok és 40 perc, hanem csak 109 fok és 38 perc. A méhek tehát majdnem eltalálták a legtakarékosabb sejtalakot, ami annál szebb tőlük, mert például én sokkal nagyobb vagyok, mint ők, de én sose találnám el. Az a kétszázad perc differencia igazán se előre, se hátra, de azért szerencse, hogy a méhek nem olvasnak trigonometriai értekezéseket, mert beleőrültek volna, ha megtudják, hogy mennyi viaszt elfecséreltek húszmillió esztendő alatt. De az is lehet, hogy polémiát kezdtek volna az Institut-vel, pedig a méhekkal polemizálni köztudomás szerint nem tanácsos, mert ők igen mérges argumentum ad hominemekkel érvelnek, s az akadémikusok orrát se tartják több tiszteletben, mint más emberét.

Történt azonban, hogy valahol az Északi-tengeren egy hajó nekiment valami, egyébként ismeretes lappangó zátonynak, és elpusztult rajta. A bíróság a kapitányt meg a kormányost számadásra vonta. A két gentleman azzal védekezett, hogy ők logaritmustáblákkal számították ki, hány fokos szög alatt kell vezetni a hajót, hogy zátonynak ne menjen, és ők ehhez tartották magukat. Aki nem hiszi, járjon utána a logaritmus-könyvben.

A bíróság a szakértőknek adta ki az ügyet, s azok közt volt Maclaurin is, a méhsejtszámító. Zátonyszámítgatás közben feltűnt neki, hogy véletlenül itt is az a logaritmuszám szerepel, mint a tompaszögű

méhsejtnél. S akkor az jutott eszébe, nem hibás-e az a szám a logaritmuskönyvben? Elkezdett számolni borzasztó elszántan – egy ilyen matematikus mindenre képes, még a logaritmuskönyv kikorrigálására is –, és kisütötte, hogy az a logaritmusszám csakugyan hibás volt a könyvben. Tehát a hajóskapitány és a kormányos valóban nem voltak hibásak.

No és a méhek? Hát azok se voltak azok. Maclaurin most már a kiigazított logaritmus alapján számolta újra a tompaszöveget, és kiderült, hogy a méheknek van igazuk, mikor a rekeszlap tompaszögét nem $109^\circ 40'$, hanem csak $109^\circ 38'$ fokra csinálták. Takarékoság szempontjából ez a képzelhető legideálisabb szög.

Ezek után senki sem csodálkozhat rajta, hogy én a méheket nem szeretem. Én a hétszer ötről ma is csak akkor tudom, hogy harmincöt, ha előbb úgy teszem föl magamnak a kérdést, hogy mennyi ötször hét. Nem is szólva a nyolccal és kilenccel való szorzásokról, amelyek számtani tudásom határait már lényegesen meghaladják. Rám nézve ezen a tájon már a felsőbb matematika kezdődik.

Ha dolgozó méhet látok, mindig hálát adok a jó Istennek, hogy méhnek nem teremtett. Igaz, hogy a méheknek még több okuk van a háláskodásra. Mert ha én méh vagyok, olyan kalamajkát csinállok a fokok és percek elszámításával, hogy megrendülnek bele Méhország húszmillió éves támaszai és talpkövei.

KÜLÖN FEJEZET A BODZÁRÓL

Ha visszanézek esztendeim ködbe mosódó alléjába, a legvégén egy bodzafát látok. Azon túl nincs semmi, hanem erre a kaszvadtt öreg fára elég tisztán emlékszem. Úgy gubbasztott a pernyésgödrök szélén, mint valami szürke boszorkány. A koronáját nem látom, akkor nekem elérhetetlen magasságban volt az, de a töve körül nagyon otthon vagyok. Soha olyan kövér giliszták nem lesznek többet a világon, mint amilyeneket ott lehetett találni. Akkor általában sokkal kövérebb volt a világ, mint az újkorban. A tyúkok is, akik ott kapargáltak a nyirkos földben, és első szerelmem is, Kamilla, a kántor leánya, aki, azt hiszem, inkább lopott dióimért, mint egyéni kiválóságomért volt hozzám kegyes. Szerencse, hogy az ilyesmire csak akkor jön rá az ember, mikor elmén a haja, és megjön az a tehetsége, hogy humort tud tettetni. Kamilla kitanult nő volt már akkor, talán ötéves is lehetett, mindenesetre öregebb és tapasztaltabb volt nálam, és ösztönösen tudta azt az igazságot, amit nekünk, ostoba férfiaknak mindig újra kell tanulnunk, hogy a nők többnyire a férfiak gyöngö ellenállásának esnek áldozatul.

A vezetéknevét különben már nem tudom Kamillának s életíróim számára csak annyit jegyezhetek föl, hogy kócos, fekete sörénye volt és szögletes, nagy feje, mint a shetlandi póniknak. De talán nemzetgazdasági vonatkozásainál fogva fontosabb ennél az az emlékem, hogy egyszer az édesapám a bodzabogyóból pálinkát akart főzni. Nem az *auri sacra fames* bántotta szegényt, hanem a fantáziája nem hagyott neki nyugtot, amely a subákra is mindig olyan cifraságokat varratott vele, amik többé voltak neki, mint amennyit értek. Úgy emlékszem, a bodzaszüretre is ráfizettünk, mert a bodzából nem lett *ákovita*, de míg vesződtünk vele, a szilvatermésünk mind ott rohadt a fa alatt. Olyan fátum, amely azóta énvelem is többször ismétlődött már e világi életben.

Íme, ennyi emlék köt engem a bodzafához, de azért nem mondhatnám, hogy valami különös kegyben áll előttem ez a fává gyökeresedett tót deák. Mert határozottan van benne valami tótos, akár mikor a széles, lapos virágkalapjával integet, akár mikor az érett fekete bogyóival vigyorog. A ravaszsága meg tiszta szláv nemzeti vonás, azt látom itt az erdőben is. Egészen úgy sompolyog be a szabad fák társadalmába, mint ahogy Heraclius császár idejében a zsupánok beszivárogtak Attila gazdátlan uradalmába.

A nép szíveli a bodzát, mert igénytelen, mint ő maga, és ha haszon nincs is belőle, gondot se kell rá viselni. Az erdőszélben tanyák vannak, és rendszeren minden tanya körül ott kujtorog a bodza, mint a legprimitívebb díszfa. Hívni se kell, megtelepszik magától, és mindenütt jól érzi magát, ahol embert érez.

Igen, csak hogy jóra való bodza ismeri a polgári kötelességét. Akármit tanít a bodzák katekizmusa, ő is csak avégre van a földön, hogy a magja ki ne vesszen. S nem is lehetne mondani, hogy a bodzát megméltelyezték volna Malthus tanai. Senki sem látott még bodzát, amelyik csak egy bogyót termelt volna. Millió bogyót terem, és abban hárommillió mag van. Szóval megvan benne a jó szándék, hogy egy nagy bodzáskertté változtassa a világot kelettől nyugatig.

Szerencsére az Isten csak tehetséget adott neki, de módot nem adott hozzá. A bodza pelyhe nem repül, mint a nyárfa pelyhe, vagy a juhar monoplánja, a szél szét nem rázza, mint az akáchévelly magját. Ha leptyog a fáról, abból a bodzanemzetségnek nem sok haszna van, mert az anyabodza nem olyan bolond, hogy életében kiadja a justt a gyerekeinek. Egy-két mag ha kikel is a fa tövében, de meg nem nevelkedik. Bodza anyó elfogja előlük a napot, és elveszi az ennivalót.

Mit tesz most a ravasz bodza, hogy dominiumhoz juttassa magzatjait? Hát bizony fuvarral szállíttatja el őket hetedhét fa ellen. Fuvarosnak a verebet szerzi meg, ezt a világ szemtelenjét, aki mindig ott lebzsel, ahol embert érez. Szólni ugyan nem tud hozzá a bodza, de az anyai szeretet találékony. Fekete bogyóba bújtatja a magjait, s hogy még szembetűnőbbek legyenek, vérpiros pólyakötő kocsánkákon lógatja őket. Mégpedig sokat együtt, fűtöstől, hogy már messziről szemet szűr hassanak a verébknek.

– Itt vagyunk, kövérek vagyunk, édesek vagyunk, ide gyere csak!

A veréb szót fogad, és szemelget az istenterítette asztalon:

– Csip-csup – mondogatja afféle elégedettséggel, amilyennel az ember a hústalan napi ebédet dicséri. Csip-csup szemecskékkel töltözni is jobb, mint éhen kódorogni.

Hirtelen egy ajtó csapódik valahol. Vércse vijjog a magasban, vagy macska ugrik le a góré tetejéről. Surr – a veréb fölrebben, és suta szárnyaival bevágódik az erdőbe. Nem éppen messze, mert a nagy utazásnak nem barátja, de olyan sietve, hogy a borraivalót csak röptében petyegteti el, és a száját se ér rá megtörölni, egész az akácfáig. Ott azonban az az első dolga, hogy a csőrét, amelyben megtapadt egy-két ragadós bodzamazag, hozzádörzsöli az ághoz.

A többihez aztán neki már semmi köze, noha a bodzamazag pályafutása még nincs befejezve, sőt csak most kezdődik. Az ágról lepereg a földre,

de csak a színére. Neki pedig, szegénykének, ha meg akar élni, beljebb kell kerülni a jó meleg és puha bölcsőbe. Ezt a dajkaszerpet a tyúkocska végzi el, aki ott tesz-vesz a fa alatt s addig kipirgél-kapargál, míg a bodzamatot betemeti földdel. Bodzaanyó most már nyugodtan vetkezhet neki a téli álomnak: faja fönmaradása biztosítva van.

A veréb öt-hatszáz méternél mélyebben nem megy az erdőbe. Idáig a tyúk is elkalandozgat a tanyáról. Ennél kintebb sehol sem látni bodzát az erdő fái közt, de ezen a körön belül lépten-nyomon találkozni a kis bodzasuhancokkal.

Hát ilyen stréber teremtés ez a bodza. Íme, még itt is külön fejezetet módolt ki magának.

A PÖLELDÖS

Itt a vadonban nemcsak fenyőtobozok és királydinnyék teremnek, hanem új szavak is. Nagy öröm volt például nekem, hogy az idevaló magyarok a faiskolát *famagos*-nak nevezik. Mert a faiskola borzasztó szó. Ha az ember hallja, mindjárt főigazgatóra meg tanfelügyelőkre kell gondolnia.

– Ej, ti kis körteszülvények ott a II/b-ben, tán leesne az aranygyűrű az ujjatokról, ha azt a pókhernyófészket letapsikolnátok magatokról? Hát te, kis Kalvill-csemete, miért tartod oly görbén a derekadat? A ringlőgyerekek meg mindig a szarkákkal pajtáskodnak, pedig az igazán nem való olyan jó családból való gyerekekhez, akiknek az ősanyja már a XV. században királynő volt Bretagne-ban. Föl a fejet, ki a mellet, karba kéz, csemeték, mert különben mindjárt mondok nektek egy beszédet a madarak és fák napjáról!

Milyen más szó *famagos*! Üde és tiszta, egyszerű és logikus. Az a hely, ahol füzek vannak, füzes, hol tölgyek vannak, tölgyes és ahol famagocskák vannak, amikből fák lesznek, famagos. Persze nem lehet tudni, meddig marad életben ez a harmatszágú tanyai szó. Egyszer mégis csak ki fog döcögni a vasút ide is, azon *ki lesz utazva* az úri beszéd is és a famagosból „M. kir. Földművelésügyi Fatanonc-Otthon” lesz. Jobb is lesz eleven korában fülön fogni ezt a kis homokon nőtt szót, és elküldeni a *Magyar Nyelvőr*-nek, hadd örüljön neki. Ha már az ember úgyse tud mást, csak éppen hogy elparlagiasítja az irodalmi nyelvet, legalább tudományosan csinálja.

Hanem a *pöleldös*-t nem küldhetem el a *Magyar Nyelvőr*-nek, mert azzal még a nyelvésztudós nagy tudománya se bírna. Az a polgári iskolai nyelvtanszerkesztő úr már inkább hasznát vehetné, akinek a könyvéből az tanulható meg, hogy „/ képzővel főnévből képzünk igét, mint például: sétá-sétál, fül-fülel, *szimula-szimalál*”. Az bizonyosan ilyen sorozatba dolgozná bele az én adatomat: „lök-lökdös, száll-szálldos, *pölel-pöleldös*”.

No, ne figurázzunk, nem a háború és béke kérdése ez, se mink nem vagyunk államférfiak. A *pöleldös* igen szűk körben járatos szó. Csak az én menedékhelyemen használják, ott is csak a kutyaóltól a kukoricaföld széléig, ott is csak Nanika. Ő a gazdája ennek a jeles összetett szónak, amely elemeire szétbontva így hangzik:

– Méltóságos főerdőtanácsos úr...

Hát persze, hogy a főerdőtanácsos úr az a *pöleldös*, akiről ez a fejezet szól. Az ám, csakhoggy én azt fogadtam, mikor nagy könnyelműen

belefogtam ebbe az írássorozatba, hogy ennek fák, füvek, felhők, szelek, madarak és mindenféle tücskök-bogarak lesznek a hősei, az emberek pedig irgalmatlanul kizáratnak belőle. Nem érdemlik meg, hogy belejussanak ebbe a társaságba, amelyik még közel van az Isten szívéhez.

Amit fogadtam, állom is. A főerdőültető az én szememben nem e világból való ember. Őbenne a fák lelke él, amelyeknek ura-királya nagy határ földeken, sok ezer holdakon. (Ó, ha minden király úgy szerette volna az alattvalóit, mint ő, de soha nem lett volna háború a világon!) A szilfa neki adta a keménységét, a nyárfa a lágyságát. Úri méltósága a tölgyé, derült nyugalma a juharé, szelíd magyar bánata az akácé. Az egész ember termő élete pedig olyan, mint egy dús almafáé a napsütött tisztáson. A különbség csak az, hogy neki nincs annyi ellensége, mint az almafának. Meg vagyok róla győződve, hogy ezekben az erdőkben semmi ártó féreg nem fog addig elhatalmasodni, míg a *pöleldős* lesz benne a gazda. Hiszen mindenütt megterem az ilyen szemét nép, itt is találkoznak ormányosok, furdancsok, eszelények és Istennek más hatlábú teremtményei, mert szegényeknek nekik is csak élni kell valahol. Sőt mostanában még *betűző szű* is akadt a fenyvekben, akinek, úgy látszik, nagyon sok lehet már a rováson, mert újabban szükségesnek látta megváltoztatni a nevét. Az én deákkoromban még *Bostrichus typographus*nak hívták (Szedő úr, kíméletesen bánjon a *kolléga* nevével!), mostanában már mint *Yps typographus* éli világát.

Hát ezek az ypsek (ugyan ipséknek is bátran mondhatjuk őket), nemrégiben nagy offenzívát kezdtek a fenyőültetvények frontján. A biztosabb siker kedvéért titkos szerződést kötöttek a pajodokkal (*pajod*-nak a cserebogarat hívják kukac korában, mint ahogy dauphinnak hívták a francia királyt, míg kicsi volt), és persze azokat küldték előre. Először a pajod megrágja a gyökeret, azután rendezi be a kéreg alatt műhelyét a tipográfus. Rendkívül tehetséges és szorgalmas iparosfaj ez, ahol munkába veszi az erdőt, ott fa meg nem marad csúcsaszáradatlan. Mentség pedig mi volna ellenük? Könnyű oroszánra vadászni, de a szúra nemigen lehet robbanó golyóval lövöldözni.

Hanem hiszen a szűba is csak szorult lélek. Az én fejemből senki ki nem beszéli, hogy akkor bánták meg a bűnüket, mikor észrevették a főerdőtanácsos homlokának elborulását az első szűrágta gally láttára.

– Nini, hát való ez? – percegtek magukba szállva az ypsek. – Hát szabad ezt a jó embert megszorítani? Inkább gyerünk világnak, minthogy ezt a lelkünkre vegyük.

És az a csodálatos, hogy nemcsak a bogarak vannak így a pöleldőssel, akik utóvégre is lelkes állatok, hanem így vannak vele az emberek is. A

jóságnak olyan atmoszférája árad belőle, hogy az ember maga is jobbnak érzi magát, ha vele van.

Esténkint mindig hazakísér a tanyájáról a szállásomra. Csak úgy pajzánosan, még csak botot se vesz a kezébe a pusztá, ijesztően vak és sötét éjszakában.

– Te, bátyám – mondom neki nyugtalankodva, ahogy sikerül valahogy megtalálnom a kezét búcsúszorításra a sötétben –, hogy mersz így járni ilyenkor ebben a vadonban? Nem félsz te se vadorzótól, se megzalogolt paraszttól?

– Én, pajtás, sose féltem az életben senkitől, mert soha senkihez igazságtalan nem voltam.

Szinte világított az arca a sötétben, mikor ezt mondta. Éreztem, hogy csak egy fehér pillangó ülhet olyan nyugodtan az Isten kinyitott tenyerén, mint ahogy ez a szürke fejű ember áll az élet hajlatán a növekedő árnyak völgyében. És hogy csak egy gyereknek lehet olyan tiszta és egyrétű a lelke, mint ennek a pöleldösnek, aki azzal játszottá végig az életet, hogy erdőket ültetett a homokba, és arca verejtékével kertet csinált a sívó kopárból. Istenem, milyen nagy költő ez az ember, aki ilyen szépet tudott álmodni, és milyen boldog az a költő, akit túlélnek az álmai!

Különben ezek a pöleldösök mind hasonlítanak egy kicsit egymáshoz. Mind jólelkűek, vidámak és tiszta homlokúak. Egy este négyükkel ültem együtt az álmosodó fenyvek alatt. Amikor búcsúztak egymástól, összeölelekeztek és összezsókolódtak. Deres fejű, komoly, előkelő urak, mint a régi világbeli kisdéákok. Egy kicsit meg is hatódtam, el is keseredtem. Miért van az, hogy mi többi emberek akár jövünk, akár megyünk, mindig marakszunk és torkolásszuk egymást? Miért nem vagyunk mink olyan testvérei egymásnak, mint az erdészek?

Azért, mert más a matéria, amivel dolgozunk. Az erdészek élő fákkal dolgoznak, mink csak élő emberekkel.

NEM NAGYON TUDOMÁNYOS KÍSÉRLETEK EGY DARÁZZSAL

A darázs, amely már másnapos vadember koromban kitüntetett barátságával, szemre éppen olyan darázs volt, mint a többi – neve szerint *Vespa vulgáris*. (Mikor én deák voltam, még ennek hívták; lehet, hogy azóta már a tizedik neve van, a tudósok szeretik az ilyesmivel mulattatni magukat, és a darázstársadalom nem csinál belőle kázust, ha a fiak nem az apák nevéen vannak elanyakönyelve. A napsütés a fő, meg az édes körte, nem a morál. Már hogy a darazsaknál.) Nemzetisége szerint pedig fekete-sárga volt a darazsam. Legalább mikor először tette tiszteletét a tornácon, ahol az ebéd gondját el szoktam vetni, akkor ebbe a két színbe volt öltözve. Az úgynevezett oktalan állatok kedvelik a fekete-sárga divatot, és a természetben nem is olyan utálatos az. (Lásd a fecskefarkú pillét.)

Marika mindazáltal, aki az asztalom körül szorgalmatoskodott, azzal hessegette el a szép szeme körül libegő bogarat:

– Vigyön az ördög, te némöt darázs!

A darázs megszegyenlette magát, és fölszállt egy vadszőlőlevélre. Látszott rajta, hogy nagyon törheti a fejét valamin, mert egyre a homlokát simogatta, mint egy költő, aki magába mélyedést szimulál. Egyszer aztán nagyot zümmentett, és fejest ugrott a töltött káposztás tálba. Nyilván ezzel akarta dokumentálni, hogy magyar az ő érzése sárga-feketében is.

Ott volt még a paradicsomleveses tányér is, kínáltam a vendéget azzal is, mert, Isten bocsássa bűnöm, hagytam benne jócskán. De a paradicsomkának a darázs is megvetéssel fordított hátat. Szimpátiám egyszerre megnövekedett iránta. Egyszer fehérégereket nevelgettem az íróasztalomon üvegburában, s azokkal is azon az alapon barátkoztam össze, hogy mindent megettek a világon – az eloltott gyufaszál égett végét szerették legjobban –, de a kalarábét még ők se ették meg.

Hanem azt öröm volt látni, mikor a túrós csuszára rávetette magát a darazsam. Csak úgy rezgett a szárnya a gyönyörűségtől, ahogy a túrót szopogatta.

– A városi túrót kóstolnád meg, hékás – gondoltam szomorúan a közeljövőre, mikor én se leszek már vadember.

Mikor Marika a feketét hozta, a darázs a findzsa szélére is lecsapott.

– Szaga csak volna – billegtetten a potrohát –, de az íze nem valami szívdobogtató.

Egy darabig szemlélődött – szép, vese alakú szeme van hozzá a daráznak, lát vele még a háta mögé is, jó, hogy az Isten a diplomatáknak nem ilyen szemet adott –, aztán helyet foglalt a borospoháron.

No nézzük, mi lesz most. Azt eddig is tudtam, hogy a lelkes állatok szeretik a mámort. Az elefántot arrakkal itatják le a hinduk, hogy beálljon dolgozni – józan korában természetesen nem csinál ilyen bolondot. A macska addig szagolgatja a Valeriána-virágot, hogy utoljára elfeledkezik minden jó modorról, és bukfencet vet az egész ház szeme láttára – hát a darázs milyen érzelmeket táplál az alkohol iránt?

No, aki még borozó darazsat nem látott, az semmit se látott. Először ahogy beleütötte az orrát a borocskába, visszakapta, és megrázogatta egy kicsit a levegőben. Még tán csettintett is a nyelvével, mint a borszakértők szoktak. A másik percben már olyant produkált, ami a bor- szakértőknek titkos álma lehet: kezestől-lábastól benne volt a borocskában. Olyan jól érezte magát benne, hogy még akkor se akart kijönni belőle, mikor beleeresztettem létrának a nagyítóüvegem, egyetlen tanyai fegyverem nyelét. („Cifrasági tanálmány”, mint Habi mondja.)

A darázsam már danolt, s azt vártam, hogy most már majd táncol is. Azt nem tette meg. A jó szándék megvolt benne, de már nem bírta a fejét. Egy kicsit szégyellhette is magát, mert minden áron bele akart bújni a fülembe.

– Ohó – csapkodtam el a szalvétával – erre nincs lakhatási engedélyed.

Szárnyra kerekedett, de némileg tántorgó volt a röpülése. S a dudorászását még akkor is hallottam, mikor hetedhét tölgyfa ellenében röpült.

Annál komolyabb volt, mikor másnap délben beállított. Olyan határozottsággal ténfergett az asztal körül, mint aki a családhoz tartozik, s bosszankodik, hogy késik az ebéd. S magam is hajlandó voltam helyet szorítani neki a családi közösségben. Ha a romantizmus idején minden rab pókot szelídített, mért ne szelídíthetnék én meg egy darazsat? Majd örül neki az asszony is, hogy legalább lesz egy háziállatunk. Másforma háziállatunk nekünk úgyse igen lesz e világi életben.

A háziállatot azonban meg is kell bélyegezni, hogy valaki el ne tiedelje. Városi embertől minden kitelik.

Emlékeztem rá, hogy valamelyik szekrény tetején piros tintát láttam. (Bizonyosan faárverések idején volt beosztva a számvevőség tanyai delegátusához.) Leszorítottam a darázsamat a villa nyelvvel az asztalra, s mire Marika betálalta a levest, akkorra egész vörös ördög lett a fekete-sárga darázból. Vagy legalábbis félig vörös ördög, mert ameddig elérte, lenyalogatta magáról a tintát. Bizonyosan azt is bornak nézte a bolond.

Hanem a koszttal nagyon meg lehetett elégedve – tyúklevés, kelkáposzta belevalóval, aranyárga szentiváni alma –, mert másnap vendéget is hozott. Nem hiszem, hogy a felesége lett volna, mert nagyon nyalakodtak. Bizonyosan az unokahúga lehetett. Akárki volt, nagyon örültem neki, hogy így szaporodik a vagyon.

Csak az volt a baj, hogy másnap már tizedmagával jött vissza a darazsam: negyednap délben már egész darázsfészek rezsgett az asztalon. Alig győztem a fejemet kapkodni tőlük. Kergettük őket kendővel, szivarfüsttel, kereplővel, söprűnyéllel, segített Marika is, Nanika is, nem ért az semmit. Mind azt nézte, hogy mit csinál az én vörös darazsam, s ahol az torkoskodott, oda hemzsegett a többi is.

Hogy a szilvát nyalakodták, azt még csak elnéztem nekik, de mikor a körtét meglepték, akkor kijöttem a sodromból.

– Hah, cudar, ezért meglakolsz! – kiáltottam volna, ha regényhős volnék. Szerény vadember létemre azonban nem szoktam magamban beszélni, hanem szó nélkül kiválasztottam a többi közül az én darazsamat a kanalammal s leborítottam egy pohárral. No, most már nézheti, hogy lakmározik a többi.

Ez olyan ötlet volt, hogy Dante megirigyelhetné tőlem. Olyan vergődésre csak az ember képes, az is csak mikor szerelmes, mint amilyent a darazsam véghez vitt az üvegbörtönben.

– Az emberek nem azért boldogtalanok, mert nekik rosszul megy a dolguk, hanem mert másoknak jól megy – mondja az ifjú Anakharszisz Görögországban, s miért lenne más a darazsak filozófiája, mint az emberé?

Még föl is emelgettem a pohár szélét, hogy hadd csiklandozza az ételszag az orrát. Elinor Glyn regényein megedzett fantáziám ilyenek képzele az azt a szituációt, mikor Edward lord, a gyanútlan játszó férj a komoran mosolygó baronet szeme láttára igazítja meg törvény adta jogon a lady Beatrice aranymohás nyakszirtjén kacéran leperdülő hajfodrot. Csakhogy lord Darázs még a panganétját is előrántotta, s akkorákat döfött vele a poháron, hogy tán még csengett is.

Mikor aztán a többiek teleették magukat, és elszálltak, kieresztettem a foglyot. Bezzeg nem patallérozott most körülöttem, hanem halkan ment világga, mint a bukott hadvezér, aki tudja, hogy óra többet nem írnak az újságok. Bizonyos voltam benne, hogy sose látom többet.

Bizony visszajött az másnap, de csak egyedül. Hogy mivel riasztotta el a többieket, az épp olyan örök titok marad, mint az, hogy ki csinálta a háborút. Ő nem szólt semmit, én se szóltam semmit, csak odatoltam eléje a söröspoharam.

Az volt a veszte szegénynek. Olyan mohón esett neki, hogy mire kihúztam, élete véget ért, mint ez a tanulmány. Belefulladt a sörbe. Marikának igaza volt: mégiscsak német darázs volt.

ZÁKÁNY, A VICEKIRÁLY

- Adja ide a kontrektust!
- Micsoda kontrektust?
- Hát a Zákány kontrektussát.
- Ki a ménta az a Zákány?

– Hát aki vicekirály vót a törökvilágban. Hiszön hallott arrul öleget az ilyen úrféle, mint maga. Az a sok *vagyom*, az a tömérdek péz! Aranyak bográcsba, akit nem tud mögemelni hat embör!

Aki a kontraktust kereste, az nagy, vállas öreg paraszt volt, deákferences ábrázatú, kánikula idején is bőrködmönben. Szélmolnár a Síró-dűlőből, jó négy óra járásra ide a szállásomhoz. A szívtelen városi úr, aki semmit se akart tudni a kontraktusról, én voltam, a vadember, akinek, íme, utána jött a hivatali gond ide is, az Isten háta mögé.

- Ki küldte magát ide, bátyám?

– Hát tudja, a nótaáruló, a Sóhajtás Hidegvágó Lajos. Ű mondta, hogy ha bemönök a kurtulpalotába, ott majd ideadják a kontrektust. De ottan aszonta neköm valami *pedintör*, hogy maga nélkül Ű ki nem adhati. Hát látja, azért kerestem mög magát, hogy szabadíjja föl a kontrektust. Abbul én kinézöm, hun van elásva a péz, oszt majd fölösszük. Sok péz, nagy vagyom, ott köll annak lönni valahun a mi dűlönkben.

A széles ember lehajtott fejfel állt előttem, az eperfa alatt. A levelek árnyéka játszott a homokon, azt nézte, míg elmondta, micsoda jeles ember volt az a Zákány vicekirály. Mikor bejöttek a törökök, minden kincsét behányatta egy nagy gödörbe, aztán mindenkit agyon– veretett, aki tudott róla, de kontraktusba íratta meg az egészzet, hogy tudjanak róla a maradékok is.

Szép tempósan beszélt, mintha csak arról volna szó, hogy fűbérkönyvet váltott a birkájának, de a birka megdöglött, hát most már ki legelje le a kiváltott füvet? Csak amikor fölnézett, látszott a szemében a téboly ragyogása.

- De hát mért énrajtam keresi kend a kontrektust, bátyám?

– Hát azért, mert maga őzri ott a kurtulpalotában a Kossuth atyánk kislajbijával együtt. Bele köll neköm abba néznöm, mert abbul mindjárt kilátom, hun van a töthely. Még az akol is bele van rajzolva, aki alá elásták. Hát csak adják ide a kontrektust.

– Adnám én jó szívvel, de ha nincsen nálam. Bolonddá tette kendet a nótaáruló.

– Aszondi? – hökkent meg az ember. – A nótaáruló? No mögállj, nótaáruló, majd a szömedbe nézők!

Ez egy héttel ezelőtt volt, s ma megint beállított hozzám a szélmolnár. De most már föl volt hevülve egy kicsit, bot is volt nála, azzal kocogtatta a tornácpadlót.

– Hát csak ide köll adni a kontrektust, hallja. Mert csak itt van az magánál, az én szömem nem löhet bekötni.

Próbáltam neki magyarázni, hogy eszem ágában sincs nekem olyasmi. Van nekem más dolgom is, mint hogy szélmolnárokkal játsszam szembekötősdit.

– Hát akkor föllázítom maga ellen a népeket, ha maga ilyen hamis embör, oszt eltitkoli a szögénységtül, ami a szögénységöt illeti.

– Nini – mondom –, hát mért illetné a szögénységöt? Hiszen Zákány vicekirály volt, maga annak se ija, se fija.

– Igön ám, de a vicekirályok is csak a szögénységtül lopták, rabolták össze a kincsoket. Akkor is csak úgy vót az, mint most.

Nem akartam szociológiai tέρre követni a szélmolnárt. Azt mondtam neki, hogy menjen be a városba a főispánhoz, mert a vicekirályok ügyei nem az ilyen kis úrhoz tartoznak, mint én vagyok. Ha valami pernahajder az én nyakamba szabadította, én is rálöcsölhetem másra szegény bolondot.

– Nem mék én senkihöz se – ingatta erős elhatározással a fejét. – Minek mönnék, mikor a kontrektus itt van? Olyantul tudom, aki látta, a kezibe is volt, hát minek tagadja? Adja ki, ha Istent üsmer.

Most már összetette a két nagy kezét is, úgy könyörgött.

– Nézze, nem bánom én, ha mind a magáé lössz is a kincs, neköm csak annyi köll belüle, *akin a Márit kiválthatom*.

– Hát az meg már kicsoda?

– Hát az asszony. A Mári. Ott van eltemetve, tudja, Horgason, már tíz esztendeje. Oszt most mindön éccaka hazajár, úgy könyörög a Krisztus kínszenvedésire, hogy csak hozassam haza onnan, mert a szerbök közt őneki nincsen maradása. De úgy leromlott az mán lélöknek is, az istenadta, hogy csak olyan, mint a pókháló. Hát úgye, hogy ezt mög köll tönnöm, ha a malom rámén is?

Patakzott a könnye, és halkan koppant egy-egy nagy csöpp a bőrpáncélon, amely mögött lehunyott szemmel is láttam a töviskoszorúza szívét.

– De hát azt mondja a nótaáruló, kevés arra a malom. A mi bajunkról csak a Zákány kincse töhet... A kontrektus, ha mögkerül...

Vagy ha elvesz az a másik kontraktus, amit Trianonban csináltak a mostani vicekirályok, akik miatt jaj, még halott szélmolnárnék testének sincs földben nyugovása.

ÚJSÁGOK

Patika itt nincs, mert itt még fűben, fában van az orvosság, ahogy az Isten megteremtette. Borbély sincs, mert itt minden ember maga borotválkozik meg vasárnap reggel az ereszet gerendájára akasztott tükörből. A városi úr is megpróbálta, de úgy telerúnázta az ábrázatát sebhelyekkel, hogy Marika egy hétig azon kuncogott. A hálátlan nem vette figyelembe, hogy ez a sok szép vér mind őmiatta folyt el csúf megsértésével minden anachoreta tradíciónak.

De ha patika sincs, borbély sincs, hol pletykáznak itt az emberek meg az asszonyok? A szomszédba se lehet átszaladni, mert a kis tanyaházak szertesztét lapulnak meg az erdők szélében, mintha valaki nagyon megijesztette volna őket, és messze elfutottak volna egymástól.

A homokországi nemzet fóruma a *prómétás*, egy csirkefutamatnyira az én menedékemtől. Hogy micsoda szó ez, annak nincs megmondhatója. Tizenhárom öreg kőrisfa árnyában fűvellő gypsizin: ez a prómétás.

– Úgy tudom, ezöket a fákot még a Prómétás király ültette – mindössze ennyit tud mondani Habi is, aki több királyt ismer, mint az Akadémia történettudományi szakosztálya együttvéve és igen jóban lehetett velük, mert minden állítását elhalt királyokkal tudja bizonyítani. (Pedig Habi igazán távol esik minden politikai divatoktól.)

Hát ülünk a prómétásban a hűvös gyöpön, a vasárnap délután nyugalmában, magamformájú öreg magyarokkal, mint ahogy ültünk *otthon* Turánban, kirgiz korunkban, a tamaricskák alatt, míg Emese anyánknak az a fatális álma nem esett, amelyikről Jókai azt írta egyszer, hogy inkább tette volna lutriba, mint hogy kivándorlás lett belőle. És amíg nézzük, hogy a fiatalok hogy járnak az eszüket a napszállat aranyporában – Marika cseresznyevirágszín szoknyában a Dúl király lánya a Hunorok és Magorok közt –, halkan beszélgetünk minden világi dolgokról, mint az ősök beszélgettek szürenezős időben. Csakhogy míg az ősök szélfogantatta harci paripákról cseréltek eszmét, mink a kormány fogantatta *aranyparipán* lovagolunk, amely alatt az aranyparitás értendő, és mindnyájan igazat adunk Habinak, aki mint korelnök így összezezi a vita eredményét:

– No, csúnya apja löhetőtt ennek az aranyparipának.

Uradó Tamádi Ignác erre azt mondaná nesztorunknak, hogy „vén számár kend már, Habi”, és Habi azt felelné rá, hogy „aki pedig nem akar mögöregödni, az ugorjon a csordakútba”, mert ez az évődés hozzátartozik

a vasárnapi örömekhez, de Ignác nem szól semmit, mert Ignác „nincsen jelönlétben”.

– Hát hol van az Ignác?

Ignác bement a városba fiskálist keresni, mert ki akarta tagadni a vagyonból az egyetlen fiát, a Pétert.

– No?

– Röttenetős csúfot tött a Pétör az apjával – mondja a Hatlányos Hebők Vince. (Édestestvére a Hatökrös Hebők Imrének. Ilyen játékaik vannak a sorsnak. Az egyiknek hat lányt ad, a másiknak hat ökröt.) – Ki se löhet azt mondani.

De hát azért mégiscsak kimondják, mert itt is csak jólesik az embernek, ha a más baján örülhet. Ignác pálinkát főzött kisüstön, a Péter nevű ifjú szittyta aztán addig méregette a *grád*-ot, míg megártott neki. Mindenféle zenebonát csinált, utoljára fölült a padlás szájába kukorékolni, igaz, hogy fölhúzta magával a pálinkafőzőnek az özvegy menyecskelányát is. Ebből nem is lett volna semmi baj se, csakhogya aztán Péter leesett a padlás szájából, és úgy a fejére esett, hogy orrán-száján megeredt a vér. Ekkor történt aztán, hogy az apja odaszaladt az üst mellől, és azt mondta neki:

– Ej, Pétör, Pétör!

Péternek pedig annyira elvette már az ital az eszét, hogy azt találta felelni az apjának:

– Ej, Ignác, Ignác!

Uradzó Tamádi Ignác ezen olyan dühbe jött, hogy ha ki nem csavarják a keziből a vasvillát, Péternek a hátán jön ki mind az öt foga. De nem is csuda, mert rettentő keserűség lehet az az apai szívnek, mikor az egyetlen gyereke olyant mond neki, hogy „ej, Ignác, Ignác!”

Ezt mindnyájan belátjuk, és illendően elkomorodunk rajta, hogy így romlanak a világi erkölcsök.

– Háború köllene mán mögént, hogy elválaszthassa az Úr a tisztát a konkolytul – mondja egy reszkető fejű vén haruspex, neve szerint Istenes Bene Márton.

Erre csönd támad, mert tisztelni illik a kort, és senkit sem való a hitből kiverni, azonban Habi még korosabb, ennélfogva neki joga van az előtte szólót leszavazni.

– Kendnek mán mögint a háború köllene, mert kend mán mögint hadiözvegygel szeretné kenetni a hátát.

A nagy kalapok alatt, a szemek sarkában ráncot vet a jóváhagyó mosolygás, és Gyömbér Veron kerül a közérdeklődés homlokterébe, akit a pusztázók vittek be a városba.

Mert Veron is hadiözvegy – ugyan célszerűbb csak ögyvez-nek mondani, mert akkor idevalósibbnak látszik az ember –, de nem azért,

mintha odamaradt volna az ura a császár szolgálatjában, hanem azért, mert elnyújtófázta a háztul. Azt tartja Veronról a közvélemény, hogy kezességre van kieresztve a pokolból, és most is nagy természete miatt került törvénybe. Végrehajtó járt a tanyáján, és azt tudakolta tőle, mekkora a disznó, amelyet ő állami tulajdonba szándékozik venni hivatásánál fogva, bizonyos le nem fizetett illetékek egyenértéke gyanánt.

– Hát bujjon be hozzá, tekintse föl, van-e akkora, mint az úr – nyitotta ki neki Veron készségesen az ólajtót.

A végrehajtó bement, de ki már nem jöhetett, mert Veron rázárta az ajtót, és elment babot szedni, oda is volt estélig. Éppen akkor ért haza, mikor a pusztázók kiszabadították nehéz rabságából az állam képviselőjét.

– Hogy merted ezt tenni, Veron? – kérdezte a perzekutor. – Hát nincs tebenned lélok?

– De igönis hogy van – kacsintott vissza Veron –, hiszön éppen azt akartam, hogy hadd lögyön már eccör másodmagával is az a szögény pára jószág.

Megkérdzem, hogy hát az emberrel mi lett?

– Mölyikkel?

– A Veron urával. Akit elnyújtófázott a háztul.

Nem tudni bizonyosat. Egyik azt mondja, a Tiszának ment szégyenletiben, a másik azt hallotta, fölment Pestre zsidónak.

– Zsidónak? Hogyhogy?

– Ű áruli a népeknek a szent éneköket az utcán, mint minálunk a Jakab zsidó szokta. Ugyan Ű csinálja is a daldarabokat, mert mindég olyan habókos vót.

No, gondoltam, a váteszeket mindenütt egyformán értékelik. Keressünk közömbösebb témát, még ki nem derül, hogy én is olyan nyújtófára méltó habókos ember vagyok.

Káposztapillék fehér felhői kavargtak felettünk. Ahol lehullottak, hópamatoknak látszottak a pázsit harsogó zöldjén. A fiatalok viháncolva kergették el maguktól a röpülő szirmokat. (Persze, Marikára szállt a legtöbb. A káposztapillének is van magához való esze. Habira egy se szállt.)

– Hát ezek? Honnan jöttek, mért vannak, ki küldte őket, mit jelentenek?

Elátkozott föld porából lettek. Bolond beszéd. Elátkozott föld porából sáska lesz. A pillék a tengerből jönnek. Tengervirágok, mint ahogy vannak tiszavirágok.

– Nem gondolják, hogy a pille hernyóból lesz?

Nem, azt nem gondolják. Van olyan pille is, amelyik hernyóból lesz, hogyne volna, ott van a pókhernyópille is, meg a papmacskapille is, de hát

ki látta ennek a sok pillének a hernyóját? Hiszen akkor annyinak kellett volna belőle lenni, hogy fölették volna a háztetőről is a fülfűvirágot.

– Isten rendölése. Így tudatja velünk, hogy végít veti a világnak – Istenes Bene Mártonnak ez volt a határozati javaslata.

Az első felét elfogadtuk. Isten rendelése. De a világ vége? Hohó!

– A Döncő szekérjit tudja-e az úr, hogy mölyik az égön? – kérdezi egy öreg nő.

– Tudom, szülém.

– Nohát abba három ökör van befogva.

– Azt is tudom. Abból a középsőt úgy hívják a tudósok, hogy *Mizar*.

– No lelköm, hát afölött van egy kis szikracsillag.

– Van. Azt meg úgy hívják, hogy *Alkor*.

– Nem a', galambom. Azt úgy hívják, hogy *hüvelykpic*i, oszt az a kisbérös. Oszt látja, ez mindég ugrál az ökörre, oszt addég ugrál, még eccör csak rajta marad, oszt akkor lössz a világ vége.

No hát akkor adjon Isten jó éjszakát, édes népem, aki csupa poéta vagy, akárhogy ácsánkodsza a poéták ellen. A világ végéig még sok szépet álmodhatunk, ha Marika puhára veti a fejünk alját, és levendulalevelet is tesz remetevánkossunkba.

A PÁRTFOGÓK

Habi ahhoz képest, hogy kéthetes – mármint hogy 77-es –, elég könnyen felmászott a csengettyűkörtefára. Nem éppen kedvtelésből űzte a sportnak ezt a fajtáját, de hát valakinek a fahegyről is le kellett szedni a körtét, amit a szedőszékről nem lehetett elérni, s mivel Habi ért rá legjobban, Habi kapta azt a beosztást, hogy délutánonként álljon be mókusnak. Megérdemelte volna ez az ősvilági mókus, hogy paleontológusok tanulmányozzák, amint csetlik-botlik az ágak közt, de csak Habiné nézett utána a fa alól, kissé félrebillent fejjel, mint szelíd, öreg bóbitás tyúk, és két karja közt kifeszítve tartott kötővel, amelynek az volt a rendeltetése, hogy abba hulljanak bele a Habi által erre alkalmasnak ítélt eleven körtemuzsikák. Régi kalendáriumokban látni ilyen szép fametszetet, mint a fejlécet őszelő havához, csakhogy a régi fametszeten fiatal az ember is, meg az asszony is, és a fiatalok akkor is megértik egymást, ha semmit se szólnak. Ellenben mentől jobban sipákol Habiné a fa alatt, annál zavarodottabban motyog Habi a fahegyben. Mert Habinak rossz a füle, Habinétól pedig csak olyan hang telik, aminőt a menyecskefejű duda hallatt a tanyai bálon, mikor nagy virtusú legények belevágják a bicskát.

De azért nem lett volna semmi baj se, ha föl nem kerekedik a szél, és nem hajtogatja a nagy fát Habival együtt, mint a csikófarkfüvet. A vénség a fa alatt azt gondolta, hogy a vénség a fán azért nem hallja a hangot, mert elkapja a szél, ennélfogva fölkapott egy göröngyöt, és azzal figyelmeztette lapockán Habit.

– Nos? – kurjantott le Habi igen mérgesen a legmagasabb ágról, és mindjárt hozzátette azt is, hogy a szénatartóba tette a ládakulcsot. Mert annyit Habi is tudott a világi életből, hogy az asszonyok mindig kulcsot keresnek, és mindig olyankor keresik máson a kulcsot, amikor ők rekkentették el valahova.

Azonban megint porzott egy göröngyöcske a Habi térde kalácsán – hát nyilván más baj van itten.

– Mi lelt mán no? – néz le egy kicsit aggóskodva.

De csak azt látja, hogy nagyon ijedten integet az asszony, a szája is jár, igen, mond valamit, de egy szó nem sok, annyit se érteni belőle. A kiskésit neki, hát csak muszáj lemenni. Pedig inkább háromszor föl, mint egyszer le, mert fölfelé a szemével néz az ember, de lefelé csak a talpával.

Nagy kínnal levergődik a legalsó ágra, onnan aztán már lehet szót érteni:

– Mondjad, no!

– Csak azt akarom mondani kendnek, hogy vigyázzon, le ne essön kend ebben a nagy szélben!

Habi még soha életében nem esett le fáról, de erre megreccsent alatta az ág, s az öreg koponya is reccsent egyet, mert éppen abba a fél téglába koppant bele, amivel a szedőszék lába fel volt támasztva. Egy kis lyuk is szakadt rajta, de hát az majd csak kikerül a maga foltjából, és különben is keresett rá Habiné pókhálót az ereszet gerendája alatt, papsajtlevelet is tett rá, meg jeruzsálemi vízzel is megkeni estére. És ha ez se használ, majd ad rá Szerencsés Fekete Vera, a *vajákos asszony*, kalapkútolajat, amit kölyökkutyaolajnak is mondanak. (De csak a tökéletlen emberek mondják annak. Akinek van magához való esze, az tudja, hogy ennek a *szépszagú* kenekedős matériának kalapzsirolaj a becsületes neve. Ugyan a patikárosok csak úgy hívják, hogy kajeput-olaj.) Habi így rokkantálmányba helyeztetvén, Marika vette át a hivatalát. Marikának lába feje barna ugyan, mint a forró homok, amelybe bokáig süllyed, de „az ő szárai, mint a márványkőből csiszolt oszlopok, és két kisdud keblei, mint a vadkecskének iker fiai, amelyek a liliumok közt legelnek...”

Hogy honnan tudom én ezt ilyen szépen? Hát először is az *Énekek éneké*-ből. Nemcsak azért hoztuk ki a Bibliát, hogy ebéd után azt tegyük a fejünk alá vánkosnak a gypeszélen. Aztán meg: amit láttam, láttam, no. Innen az asztalomtól kilátni a nagy körtefára, és ha mindennap végignézem a Habi tornagyakorlatait, nem szűrhatom ki a szememet akkor se, ha Marika térde villog ki a levelek közül. De nem is volna célirányos ilyent tennem remetei szempontból sem. Az nem nagy tralla, ha az ördög kísértései elől elszalad az ember, hanem igenis szembe kell nézni a Gonosszal.

Egyszóval, mihelyst Marika került érdeklődésem homlokterébe, mindjárt észrevettem, hogy az a senyvedt vadalmafa, amely a körtefa és az ablakom közt ágaskodik, rossz helyen van. A reggeli napot mind elfogja előlem, a délit meg mind beeresztgeti, a körtefára való kilátást pedig éppen akkor zavarja, mikor annak legtöbb értelme volna.

– Meghalsz, öreg – húztam rá esti sétakor a botommal a derekára –, holnap reggel fejszét fogok a tövedre.

Az öreg fa megrázkódott, levelei halk reszketéssel zúgtak-zörögtek a fülembe.

– Nono, én is ott leszek akkor – valami ilyesmit csörtöghetett –, beleszólnak abba még mások is.

Úgy tudtam, hogy ebbe csak az erdőőrnek van beleszólása, az pedig rám ruházta a statáriális hatalmat.

Másnap reggel mint bakó vonultam ki a halálra ítélt fához. Ósika mint pribék húzta utánam a fejszét. A fehér kendős futár, aki az ítéletet az utolsó percben megakadályozta, egy ugráló göröngy volt.

– Békula – mutatta be Ósika.

Az ám ni, csakugyan béka, a békának is a legszegényebbjéből való. Nem jár olyan szép turistazöldben, mint a levelibéka, nem olyan generálisvörös a hasa, mint a katonabékának, nincs fürdődressze, mint a kecskebékának – varas békának hívják, és ennek megfelelően öltözködik. Se brekegni nem tud, se kunkogni, se vartyogni, nem tud ez a világon semmit, csak éppen lihegni és pislogni. Csakhogy a szemét jászpiszszínűvé teszi az ijedtség, és világosan olvasható benne az alázat:

– Kegyelem, fölség!

Azt mondanám, hogy nincs pardon, de ahogy megdobban a lábam alatt a föld, annyi pirinyó béka gurul szét a fűben a fölségfolyamodványhoz való melléklet gyanánt, hogy ha azt mind föl kellene bélyegezni az öreg békának, mindjárt kiderülne, hogy csak van emberi természet őbenne is. Úgy értem, hogy káromkodna.

Hanyatt-homlok ugráltak be a békulák a fa tövében levő lyukakba, s persze hogy erre egyszerre megváltozott a helyzet. Ilyen nagy családot nem tehetek földönfutóvá, hiszen nem vagyok én lakáshivatal. Aztán nincs is nekem semmi bajom a fa tövével, az megmaradhat a békulák dominiumának. Az én célomnak egészen megfelel, ha derékban vágom el a fát. Ha Habi előkerül, fűrészt kérünk tőle és azzal teszünk igazságot.

Csakhogy mire Habi megkerült, váratlan eset történt. Az íróasztalomon fölemelkedett a tollszár, és elkezdett mozgni, mintha valami láthatatlan kéz billegtetné a végét.

– Aha, a lelkek! No, hála istennek, csakhogy én is eszükbe jutottam már! Mindig rühelltem, hogy az okkult erők csak kanászgyereknek és libapásztorlányoknak mutatkoznak meg, és a városi emberek közül csak olyanoknak, akik nem tudnak helyesírást. Ezt már szeretem, hogy valami kóbor szellem engem tisztelt meg. Íme, a remetéskedés első haszna. Remélem, lesz hozzá szerencsém városi koromban is. Annyi regényt írhatok vele a télen, hogy lepipáljuk Jack Londont.

Sajnos, a humbug itt is kiderült. Ahogy közelebb megyek az ágaskodó írónádhhoz, látom, hogy finom ezüstfonál van a végére hurkolva. Pókfonál. Megyek utána, hova vezet. A nyitott ablakon át a vadalmazfához vezet. Ahol a fa dereka kétfelé ágazik, ott a takácsműhely. Valami virágpók hálója, ezüstté merevedett holdsugárból fonva. A hálóban tarisznyácska,

borsószem nagyságú, tele aranymákkal. No, jól mehet a boltja a póktakácsnak, nyilván ezt nem érinti az új vámtarifa.

Ahogy egy fűszállal megérintettem a tarisznyát, valahonnan előgurul a pók, s nagy motollálva eltakarja testével a zacskót.

– Megeszlek, ha hozzányúlsz! – bizonyosan ezt gondolja magában, míg kaszáló lábaival ijesztget.

De hát aki vadember, az bátor ember. A városban öt lépésről kitérek a svábbogárnak is, itt szembeszállók a pókkal.

– Ne, te, ne! Nem szedek én forgalmi adót! – döfködöm a tarisznyát.

Hirtelen kipereg belőle a parányi pókok aranymákja. Szétömlenek a kezem fején, s úgy másznak az ujjaim szőrszálaira, mint valóságos jegenyefákra.

Visszarázogatom őket a hálóba, s aki nem akar menni, arra egy kis szivarfüstöt köpök. (Ki tudja, ez a szokatlan kozmikus jelenség nem támasztott-e egy nagy vallásalapítót a pók-nemzetben.) A fapörben elrendelem az újrafölvételt. A független bíróság vegye figyelembe pókék családi állapotát is, s ne tegye ki magát annak a gyanúnak, hogy csak varas békák által vesztegethető meg. Ha békákért kegyelmet kapott a fa töve, pókékért kapjon gráciát a fa dereka! Sűrű mohájában csak úgy rezseg a milliom apró bogár. Amit az Isten pókok vadaskertjének teremtett, azt emberi beavatkozás meg ne rontsa!

Hát maradjon meg a fa dereka is! Én úgyis csak a koronára haragszom.

Az ám, csakhogy kiderült, hogy a koronában rigófészek van, s éppen akkor szálltak haza az aranymálinkók. Aranyos ruhájuk átcsillogott a levelek zöld napfényén, ahogy a fahegyben ugráltak, s tanították fuvolázni a kicsinyeiket.

Szőlőcsőszök, vincellérek, erdőkerülők, csordásfiúk és más szaktudósok véleménye megoszlik arra nézve, hogy mit szokott furulyázni a sárgarigó. A fiatalabb generáció szerint azt kérdi, hogy „kell-e, dió fiú?”. Meglettebb, törvényviselt férfiak szerint azt állítja, hogy „huncut a bíró”. Közgazdászok egész világosan kiértik a szavából, hogy „tillió, rongyot ér a millió”. Amiből nyilvánvaló, hogy a rigók mindig a kor színvonalán állnak, mert régebbi rigómemoárok szerint ez a tantétel valaha így hangzott: „tillió, rongyból lesz a millió”.

Hát én nem tudom, kinek van igaza a sok okos ember közt. Én egész határozottan ezt értettem ki a vadalmafahegyi rigó szavából:

– Jó ember vagy te, Murkus bácsi?

Szeretném én látni azt a véreskezű Sullát, aki le ne sütné a szemét, mikor egy anyarigó vet rá könyörgő tekintetet! Tövétől hegyéig amnesztiát kapott a fa. De egy ágát mégiscsak le kell mesni. Ezt, amelyik az ablakon előget. Ezzel nem teszünk kárt se békákban, se pókokban, se rigókban.

– Ósika, hozd ide, fiam, a halbicskámát! Nézd, otthagytuk a kutyaól végiben, ahol a kutat ástuk.

Ósika idetotyog a bicskával, a szájába veszi a hüvelykujját, ami az ő életkorában mindig a mély elgondolkodás jele, s míg én megfenem a bicskát egy törött kaszavason, ő kigondolja a hozzám intézendő kérdést.

– Mujkus báci, ude a fának ninc gyejőke?

Hol veszik az Ósikák falun, városon a metafizikai kérdéseket? Hozzák odaátról, tanulják a levélzizegésből, csirkecsipogásból?

– Nincs, fiam. A fának csak termése van. Ha azt elültetik, abból lesz a fának a gyereke.

A halálra szánt ágat megrázta a szél a fejem fölött. Egyetlen pirossal belehelt aranyalmácska ringott a megcsikorduló ágon. Ez az egyetlenegy az egész fán. Több egy szem se rajta semerre.

Elgondolkozva becsattantottam a bicskát, és megöleltem a fát mind a két karommal. Te jutottál eszembe, Pankám, messzi kislányom, egyetlen termése életem vadalmafájának!

ISTENÁLDOTTA BÚZA

A búzamezőkről hoztam ezt a mesét, amelynek édes az íze, mint a bibliai manának. Továbbadom úgy, ahogy vettem, azazhogy sokkal olcsóbban adom, mint amibe nekem került.

Mert kalászszedő Mári néni mesélte ezt nekem, akit ülve találtam a tarlón, két keresztbe fektetett zsákocská mellett.

– Mit visz, Mári néném? – kérdeztem a szegény, töpörödött öreg kis Noémit.

– Csak vinném, lelköm, ezt a kis *felejtött kalászt*, mert a gazda mögengedte, hogy összeszödhessem, de az én öreg vállamnak már ez is nehéz köröszt.

Fölkaptam a vállamra a Mári néni „nehéz köröszt”-jét és míg beértem vele a sárfalú zsellérputriba, addig mesélte el Mári néni az istenáldotta búza történetét és mikor bevégezte, azt tette hozzá:

– Adja az Isten lelke üdvösségire.

Hát én senkitől se kívánom, hogy vigye az én keresztemet, hanem aki elolvassa a búza legendáját, annak én is azt kívánom:

– Adja az Isten lelke üdvösségire...

Úgy volt az, hogy mikor az Úristen a világot teremtette, leküldte az angyalokat, nézzenek körül idelent, van-e még valami híja a világnak.

– Van ám, Urunk-teremtőnk – jelentették az angyalok –, mert búzáat elfelejtettél teremteni.

– Ejnye, ejnye – csóválta meg az Úristen a fejét –, hát akkor miből sütik odalent az emberek a kalács-kenyeret?

– Bizony csak zuzmóból törik, fakéregből őrlik – panaszták az angyalok.

– No, ez nem jól van így – tűnődött el az Úristen –, de hát mit lehetne itt most már tenni?

Szerencsére az Úristennek nem jutott eszébe ankétot összehívni, se népjóléti minisztérium nem volt még akkor teremtve, mert ha lett volna, akkor még ma se volna búza. E helyett kiadta az Úristen a parancsot az angyaloknak:

– Nosza hamar, rázzátok ki az abroszomat az ablakon!

– Egykettőre fölkapták az angyalok az aranyabroszt az Úristen diófa asztaláról, vitték a csillagablakhoz, s ami morzsa volt rajta, azt mind kirázták a földre: abból hajtott ki idelent a búza.

Az ám, csakhogy akkoriban még nem volt istenáldotta búza a búza. Olyan volt az csak, mint az árokparton növő vadbúza, amivel a gyerekek szoktak játszani. Alacsony a szára, tarackos a gyökere, ritkás a kalásza, apró a szeme.

– Ejnye, de hitvány gízgaz lepte el a földet – mondogatták az emberek, és ügyet se vetettek a búzára, hanem azután is zuzmóból meg fakéregből örölték a kenyeret. Mert mindig olyanok voltak az emberek, hogy a jó se kellett nekik, ha rájuk nem parancsolták, ugyan néha még akkor se kellett.

Mindössze két testvér akadt, aki azt mondta, hogy nem szabad az Isten ajándékát megvetni, hanem legalábbis próbát kell vele csinálni. Az egyik is fogott magának egy darab búzaföldet, a másik is.

– Isten nevében vessünk – mondta a fiatalabb, akinek annyi volt a fia, lánya, ahány ujjja.

– Isten nevében arassunk – mondta az öregebb testvér, aki olyan magánosan élt a világban, mint valami öreg fűzfa a pusztában.

Hát hiszen vetni könnyű volt, mert abban a szél is segített. Vitte az apró magot, mint a pelyvát, s hol szemenként hullajtotta el, hol csomósan ágyazta bele a földbe.

– Atdál Uram segítséget, de nincs benne köszönet – sóhajtották a testvérek, akik az első szántóvetők voltak a világon.

Bezzeg nem fújt a szél aratáskor. Sütött a nap, mint a fűtött kemence, hullott a verejték, mint az eső, szédelgett a két testvér, mint a beteg. Külön kellett leszakajtani minden szál búzácskát, kézzel kipergetni minden kalászatát, s utoljára se lett több az egész termés egy-egy zsák búzánál.

Szép holdvilágos este volt, mikor a fiatalabb testvér bekötötte a zsákját a tarlón. De ki is nyitotta mindjárt, felét kiöntötte a szérűre és csak a másik felét hagyta a zsákban.

– Hát azzal mit akarsz? – kérdezte a felesége.

– Ezt átviszem a bátyám szérűjére, kiöntöm az övéhez. Nézd, nekünk van fiunk, lányunk, aki segítsen kenyeret keresni. Neki nincs se kicsi, se nagy, aki segítségére legyen.

– Isten segítsen meg jó szándékodban! – igazította az asszony a vállára a zsákot.

Az ember azzal nekivágott az éjszakának. Hát ahogy a földje szélére ér, és át akar bújni az eleven sövényen, összeütődik valakivel, annak is zsák van a vállán, mint neki, az is hátrahökken, mint ő.

– Te vagy az, öcsém?

– Én ám, bátyám. Hát te hova igyekszel éjszakának idején? – kérdezte a fiatalabb testvér, lecsúsztatván válláról a zsákot nagy meglepetésében.

– Én bizony tehozad indultam – tette le az öregember is a zsákját. – Azt gondoltam, hogy jó lenne megfeleznem veled, amit az Isten adott.

Magános ember vagyok én, kicsivel beérem; ti meg sokan vagytok, sok éhes szájat kell megelégtened.

Abban a percben nagyot villant a fejük fölött az ég, hirtelen meleg szellő kerekedett, fölkapta a zsákokat, s ami búza volt bennük, azt mind szerteszét szórta a világon.

– Legyen megáldva, amit a testvéri szeretet megszentelt – mosolyodott le az Isten az égből.

S azóta olyan bokros növésű, dús kalászu, kövér szemű, istenáldotta növény a búza. De mikor gyűlölködés hatalmasodik el az embertestvérek között, akkor alacsony a szára, tarackos a gyökere, ritkás a kalásza, apró a szeme...

– Az Isten tudja, lelkem, mitől van – simogatta meg a kabátom ujját búcsúzóban Mária néni –, de mintha csupa vadbúza nőne mostanában a világon.

LELKEK SZABADULÁSA

Ahogy heverek az istálló mögött a mézszagú szénában, odacselleget hozzám Habi, és azt kérdi tőlem:

– Ugye maga sok oskolát kijárt?

Ránézek Habira, mit akarhat. De azért jó a nagy szélű kalap, hogy attól nem látni bele az embernek a szemébe.

– Én sokat.

– Deák oskolát is?

– Azt is.

– Pap is löhetött vóna?

– Ha a vóna ott nem lett volna, az is lettem volna.

– No lássa, akkor maga nagyon kitanult embör. De azért, lássa, a *dzag* bötüt csak nem tudja kiírni.

– A *dzag* betüt, Habi? Melyik az?

– Hiszön én is aztat kérdözöm. Írja ki, töszöm azt, hogy *madzag*.

Meggyújtok egy szál gyufát, annak a kormos végivel fölírom az istálló falára a tételt.

– No, most mutassa mög, melyik ebben a *dzag* bötü.

Mutatom a diftongust, de Habi csóválja a fejét, és azt mondja, hogy még olyan ember nem volt a világon, aki a *dzag* betüt ki tudta volna írni. Megfogta ő ezzel már a fiskálisokat is.

– Hát kend tudja, Habi?

– Én? Hát minek tudnám én? – rántja föl a vállát. – Én nem vagyok írástudó.

– Hát akkor, hogy tudja, hogy nincs itt a *dzag* betü?

– Olvassa mög, hány bötüt írt maga a falra?

Hasadt körmű mutatoujját ráteszi az első betűre és ellenőrzi a számlálást.

– M-a-d-z-a-g.

– No lássa, ez hat. Egy szóba kimondva mög csak öt. Csalás az egész. Nem ér sömmit a tudomány.

Most már hátrataszítja a homlokán a tasla kalapot, és diadalmasan villantja rajtam végig mély árnyékba bújt csókaszemét:

– A kincsöt se úgy kell keresni, ahogy maga keresi. Hiszön maga tán még a Drómó ördög imádságát se tudja?

Be kellett vallanom, hogy még azt se tudom. Utóvégre nem az én szégyenem, hogy a tantervek mindig elhanyagolják a gyakorlati dolgokat.

Habi közölte velem, hogy ő tudja Drómó ördög imádságát. A *töttbely*-et is tudja, ahol a múlt ősszel fölvetette magát a kincs. Kék lángja volt, mint a kéngyertyának, és akkorát lobbant, mint egy kulacs.

– Hát miért nem vette fel kend, ha olyan közel volt hozzá?

– Négyen kellene ahhoz. Három embőr meg egy *nem embőr*. Az egyik embőr húzi, a másik embőr mög locsoli szentöltvízzel, hogy az ördög, aki rajta ül az üstön, elijedjön róla. Töszünk-e egy próbát?

Hát miért ne tennék? Nekem az ördög mindig igen szimpatikus személy volt, mert már kiskoromban is ő okosított föl, hogy a Hajnal szomszédék véralmája sokkal édesebb, mint a miénk. (Azt hiszem, ez az alma volt az, aminek a csutkája megakadt az Ádám torkán, hogy örök hálára intse a férfinemet őspanyánk iránt, aki nem a kígyóba haraptatott Ádámmal. Mert, ahogy őspanyánkat magunkról ismerjük, az abba is beleharapott volna.) S életem első véralmája óta is sok olyan édességre kaptott rá az ördög, amiért a mindenféle parancsolt keserőségeket is érdemes volna lenyelni. Marika felé is bizonyosan ő lökdös a lapátjával, ami rózsafából lehet faragva. Azután nem is lehet ez valami félelmes ördög, aki se politikával, se diplomáciával nem foglalkozik, hanem csak ül a kincsesládáján, és még azt se éri föl ésszel, hogy szénbe, fába, cukorba és vöröshagymába fektesse. Ez csak afféle parasztördög, ettől meg nem ijedünk. Tőlem akár ma este tehetjük nála tiszteletünket.

– Hitványollom az urat – markolászta meg Habi a karomat. – Maga majd csak taszíti az üstöt, mikor én húzom.

Persze, azt akarta a vén róka, hogy én álljak a gödörben legalul, s ha valami baj lesz, engem érjen legközelebb a pokol. Vállalom én azt is. Nem kell a Drómónak szenteltvíz se, elfüstöl az esze nála nélkül, ha én rákiáltok, hogy „öregem, hol voltunk a kényszerkölcsön-jegyzéskor?”

– Hát a harmadik ember ki lesz? Aki emeli az üstöt?

– Hát a Szűrös Pap Jóska. Kutya erős gyerök az, hallja, a komenista világban ököllet vert agyon valami gyüttmöntet a kukoricában. Tudja, mikor az a nagy szaladás vót a városban.

Szűrös Pap Jóska életének ez az adata eddig ismeretlen volt előttem. Csak annyit tudtam Jóskáról, hogy kocsisember, és predikátumát szűréről kapta, amelyhez foghatóban tán még Angyal Bandi se járt, pedig az is jeles ember volt a maga idejében, és szintén példás szigorral bánt a *gyüttmöntek*-kel. Már vadember korom első napjaiban egymilliót ígértem a szűrért, amelynek tulipántjaiban és smaragdjaiban több költészet tartózkodik, mint az összes turáni dalárookban, és a dicsőség délibábját is megrezegtettem Jóska előtt. Külön üvegszekrényt építünk a szűrnek a múzeumban, és csodájára járnak az ángliusok, akik idejönnek hagymát venni.

– Nem zsidajnak való – némított el Jóska minden csábítási kísérletet olyan hangon, amely nem hagyott fön­n kétséget az iránt, hogy természeti ellenkezés vagy­on közte és a városi ember közt.

Most már aztán megértettem azt is, hogy miért.

– Lelköt is lát azóta – jellemezte Habi a kutya erős embert. – Pedig úgy vert a szó, hogy csak izrálita volt az üllető.

Kétségem támadt affelől, hogy ezek után hajlandó lesz-e Jóska velem egy bandában járulni a sátán színe elé.

– Ne féljön, majd eligazítom én azt – nyugtat meg Habi. – Akármilyen nagy természetű embör a Jóska, a kincsöt azért ű se veti mög.

A negyedik helyre Marikát szerettem volna beajánlani, mert ha az ráveti a szemét az öreg ördög­re, még az is tótágast áll neki. De Habi Habinéra szavazott.

– Ű mán próbált asszony, tudja. Űtet mán nem köll félteni az ördögtül.

Fehérszemélynél ugyan az ilyesmit sose lehet biztosan tudni, de ebben az esetben igaza lehet Habinak. Habiné már oly öreg, hogy még az Ótestamentomból emlékezhetik rá az ördög, mikor az endori ágyasházba beigazgatta Saul királyt.

Már akkor álom volt a világ szemén, mikor beértünk a Rívó-erdő szélibe. Ritkás nyárfák mint óriási ujjak nyulakodtak az égre, amelynek ablakaiban szelíden pillogtak az örökkévalóság mécsesei.

– Hogy is esik csak a Tündérek fordulója? – meresztgette fölfelé Habi a nyakát.

– Ott ni! – mutattam föl a tejút elágazására, ahol a Hattyú aranyszemei tündökölnek.

– Mőgálljon! – kapta le Habi mérgesen a fölemelt karomat. – Hát azt se tudja, hogy aki kézzel mutogat a csillagokra, annak pokolvar lössz az ujján!

Nézelődött egy darabig az égi mezőn, aztán arrafelé intett, ahol a fák hegyében az Arcturus szikrázott.

– Ott lössz ni! Az Őkörvezető-csillag iránt.

– Be? – szegte föl bikafejét Pap Jóska. A hangján hirtelen támadt rekedtség érzett, és a cifraszúr alatt összekoccantak a hóna alá szorított ásó­k.

– Be – parancsolt keményen Habi.

– Az erdőbe?

– Az erdőbe.

– A Rívó-erdőbe? Én?

– A Rívó-erdőbe. Te.

A legény nagyot szusszant, mint akinek a tüdejébe rosszul szolgál a levegő. Hát ezt mi lelte olyan egyszerre? Ez tán már látja Drómót?

– Hajtsd le a fejedet, no!

A nagy, égmeszelő ember feje lehanyatlott a kis torzsaember előtt, akitől visszadöbbsentem, amint görbe lábain ott ágaskodott a bujkáló holdfényben. Nini, hiszen ez nem Habi, a vén habókos naplopó. Ez maga a valóságos *sámán*, az ördögös táltos, és ez itten nem egy számvevőse-gileg nyilvántartott erdő, egy-két macskaugrásnyira a várostól, hanem maga a fűvellő őshaza a Káma partján, az őscsillagok alatt, az öreg Numi Tarom istennel, aki aranyos subában ül a holdvilág szérűjén, és most igen csóválja a csimbókba kötött üstökét, hogy „nini, hát ez a kőszátrak közül szalajtott bicebóca, hogy keveredett ide az én tartományomba, az én népeim közé?”

A sámán a tarisznyában kotorászott. Ha valami szarvasgímkoncoló kardbicskát húzott volna elő belőle, mind a hárman odatartottuk volna neki a nyakunkat a fekete isten nagyobb dicsőségére. De Habi csak egy rossz zaboszsákot ráncigált elő a tarisznyából, és azt ráhúzta a kutya erős Jóska lekókadtt fejére. Habiné aszalt madárfeje egy kis vászonzacskóban tűnt el. Abban valamikor tubák tartózkodhatott, mert a *nem ember* mindjárt elkezdett tőle tüszözni...

– No, maga is tartsa ide a fejét! – puszogta Habi nekem is.

– Minek?

– Arra mög majd a tarisznyát húzom rá. Mert a Drómónak az a regulája, hogy üelötte mindenkinek bekötött szömmel kell haptákat állni.

– Hát kend?

– Az más. Én az *avangárda* vagyok.

Nagyon törvénytisztelő ember vagyok, és minden audienciának megtartom a rítusát. De már a Habi tarisznyájába akkor se vagyok hajlandó belebújni, ha menten elkap a Drómó ördög. Nem esném tán ki magas gráciájából akkor se, ha a tulajdon zsebkendőmmel kötném be a szemem?

Az ördög major domusa azt mondta, hogy így is jó lesz, és én úgy kötöttem be a szememet, ahogy az „erre csörög a dió” játékban beköti az okos ember. Csak éppen, hogy én nem a kendő alul láttam ki, hanem a kendő fölül.

– No, hát utánam! – vezényelt Habi.

Habi volt az ostorhegyes. Habiné a sereghajtó, kettőnket közrevettek.

– Mindönki fogja mög a társa kezit!

A kutya erős ember keservesen leffegett a zaboszsákban. Két kezét ügyefogyottan nyújtogatta ki a szűr alól. Az egyiket Habi kapta el, a másikat én. Hideg volt a keze a legénynek, mégis a verejték verte, és ökle

gerezdes buzogánya meg-megvonaglott a markomban. Sose gondoltam volna, hogy lóhajtó körökben is található ennyi idegesség. Habiné száraz csutkakezét csuklón kellett szorítanom, mert keze feje egyre kicsúszott az enyémből.

– Mőhessünk!

Az utat nem tudta-e a sámán, vagy a kódorgás is hozzátartozik a pokoli kincstáros tiszteletéhez, azzal nem szolgálhatok, de nagyon sokáig csetletett-botlatott bennünket árkon-bokron keresztül. Bokáig érő harmatban lucsogtunk, szederindákba akadozott a lábunk, kökénybokrok kötözködtek a derekunkba, s ha egy-egy hideg nyárfalevél hozzácsapódott a homlokunkhoz, a hátgerincem is beleborzongott. Hu! Királygyilkos hunok lelke nyöszörög itt a szélben, vagy a buckák alul hördülnek fel a halottak?

– Hihihih-hi! Hihihih-hi!

Nem hallucináció volt a vihogás, mert Habi is megtorpant rá, s a kutya erős Jóska akkorát rántott rajtam, hogy ropogtak bele a kéztőcsontjaim.

Bolondság. Valahol vadgerlice nevetett álmában. Kiverte az álmat az erdő szemeiből. Rókavonyítás hallatszott, s elkárogtta magát egy fölriadt varjú. Ez már a Drómó madara volt, bejelentett bennünket a gazdájának.

Kis tisztáson álltunk meg, ökörfarkkórók sárga virágyertyái világítottak rajta. Közepén gilicetövises földpúp, mint ravatal. Arra Habi föltopta az asszonyt, jobb oldalára igazította a legényt, baljára engem, ő maga velünk szemben féllábra állt, a másikkal kört kaszált maga körül, egyet-egyet köpött a négy világtáj felé, és elvirginálta az ördögidéző imádságot.

Szép imádság az nagyon, de nem adom tovább, mert pörbe fognának az ördög kultuszának terjesztése miatt. (Ámbár hiszen elég recipiált kultusz az.) Aztán meg el is kedvetlenített egy kicsit, mert kiderült belőle, hogy a Drómó csak hadnagyi rangban van. (Úgy látszik, a sok pokolra szállt hadvezér miatt kedvezőtlenek odalent a bennszülöttek előlépési viszonyai.) No bizony egy hadnagyért nem volt érdemes ennyi hókuszpókuszt csinálni.

– Kényszörítelek tégedet, Drómó, a három erősségökre és a két hatalmasságokra, hogy mögjelönjél túsztös társaságunkban fekete bakkecske képében, és nékőm a kijelöntött kilencszázkilencvenkilenc vadonatúj aranyakkal szolgálatomra lögyél...

Idáig jutott Habi a hosszú imádságban, és nekem már nem volt időm azt a módosítást benyújtani, hogy legyenek csak azok az aranyak mentül régiebbek, mert nekem azokhoz sokkal nagyobb bizodalmam van, mint a vadonatújakhoz.

Akkorára ugyanis megszólalt Habiné:

– Jézus segíjj... Valaki mögfogta a lábamat...

Úgy szólt a szava, mint mikor a szódásüveg utolsót hördül a pohár felett.

– A hétszentségödet! – káromkodta el magát Habi, s ezzel vége szakadt az egész finnugor misztikumnak. – Hogy löhet ilyenkor a Jézus nevét emlígetni! Nincs mán itt sömmi keresnivalónk, möhetünk oda, ahun a part szakad.

– De van! – ordította el magát a legény, letépve a testéről a zaboszsákot. – Hát mért hozott kend engömet ide, a mögváltó istene ne lögyön kendnek!

Lehullott róla a cifraszűr, amint a két kézre fogott ásót ráemelte Habira.

A kis görbe ember kiegyenesedett, és hátraszegett nyakkal föl nézett a góliátra:

– Hát nem volt öleg egy lélök, Jóska?

A legény válla lassan ereszkedett lefelé.

– Hát nem akarod te testödnök nyugodalmát, lelködnök örök üdvösségit, Jóska?

Az ásó lekoccant a földre. Habi fölemelte, és rámutatott vele a kis földpúpra, amelyen besüppedt lábbal még mindig ott vacogott Habiné, hányva a keresztet tubákoszacskós fejére.

– Ide rejtötted?

A legény rábólintott reszkető fejével.

– El köll temetni röndösen. Isten hirivel, Jézus, Mária, Szent József neviben.

Habinét leszedtem a sírról, Habi nekiállt az ásóval, a legény nézte vakra meredt tekintetével.

A porhanyó földben mélyre szaladt az ásó.

– A lapátot adja ide – rendelkezett velem Habi. – Maga majd ási, én mög hányom.

Mire a Göncöl rúdja lefelé fordult, akkorára egész hosszába kifehérett a csontváz a földből. Valami jazig vagy gepida harcos lehetett, vagy avar urak szláv jobbagya, akinek másfél ezer évvel ezelőtt vetették meg szegényes ágyát. Állkapcsát félrenyomta a föld, a koponyára rátapadt homokcsillámokon a csillagok fénye játszott, a tűzrejtélyek beszélgettek a csontrejtélyhez.

– Hát ez az – szólalt meg Habi. – Valóságosan a komenista. A száját is úgy tarti. Ó, te szögény, te!

Nem lehetett tudni, a komenistának mondja-e, vagy a legénynek, akire nézett.

– Térbetyülj le – fogta meg a kezét –, oszt mondd el a Miatyánk-egyistent.

Háromszor csuklott meg a kutya erős ember szava, még ki tudta mondani azt a nevet, amit az előbb oly hirtelen köpött ki rémült haragjában, de mire a végire ért, már a fáradtság nyugalma érzett belőle, mint a vetett ágyon térdeplő gyerekekből:

– ...és bocsásd mög a mi vétkeinket, miképpen mi is mögbocsátunk az ellenünk vétetteknek, Ammön.

– Hoci a korsót – intett Habi az asszonynak.

És kezibe véve a radnai vizes csörgőkorsót, beszentelte vele kereszt alakban az ezeréves komenistát:

– Az Atyának, Fiúnak és Szemlélok Istennek nevében, Ammön!

Fölnézött az égre, arra a tájra, ahol a Boldogasszony-motollája eregeti az ezüst fonalat, és elsóhajította a magyarázatot:

– Utóvégre ú is csak Isten teremtése vót.

Aztán ahogy ráhajította az első lapát földet a csontemberre, lehorgasztotta a fejét, végre megcsóválta:

– Látod, Jóska, hogy kifehéredtek szögénynek a tetemei. Ez attul van, hogy szemfödélje nem vót neki.

Jóska gondolkozás nélkül fölemelte a szűrt a fűről, levergette róla a homokot, aztán ráterítette a kifehéredett tetemekre.

– Úgy mán ügön – bólintott Habi, és eligazgatta a szűrt, hogy az ujjá ne legyen alágyűrve.

Az ég ereszetén már szőkült a hajnal, mire földomboltuk a sírt. Az ásók duhogását Habiné reszkető éneke kísérte:

A mennyei szent városnak

Gyöngykapui mind mögnyilnak...

Úgy is lehetett, megnyíltak a mennyei szent város kapui, és kiszaladoztak rajtuk az elszabadult csillagok, és beszaladoztak rajtuk az elszabadult lelkek. Habiné köhécselte ezt:

– Lelkek szabadulása éccakája van most, galambom.

Az ám, csakugyan, a Szent Lőrinc-éjszakai meteorhullás. Ahány csillag végighasítja az eget, annyi lélek *szabadul ki* a purgatóriumból.

Ahogy a *prómétás*-ban elválakoztunk bajtársi kézszerítással a legénytől, Habi odacsúsztatott neki egy kis kupaktalan makrapipát.

– Ezt meg kivöttem a szűrből, e! Ez mán nem *űtet* ültette.

– Ezt is csak köszönöm – mondta csöndesen Szűrtelen Pap Jóska, és befordult a vakdűlőre.

Habi pedig a helyzethez illőnek találta elővenni az ünneplő stílust, és bizodalmasan a fülembe súgta:

– Most mán az úr is ki van tanulva a paraszti ténybe.

LÉGBŐL KAPOTT HÍREK

Az ember ott szedi a tudományt, ahol találja – ennél fogva nem mindig a tudósok könyveiből szedi. Mert én nem akarom lecsökkenteni a tudósokat, de mégis szeretném tudni, melyikük a tudója annak, hogy ha a kutya eltévelyeg a háztól, más nemen lévő kutyák barátságát keresve, vagy bevett szokás szerint mondva, elutazik halaszthatatlanul sürgős üzleti ügyben, és még negyednapra se tér vissza, mi akkor a tennivalója?

A fél fejembe fogadok – másik felére az otthonvalók tartják a juszt –, hogy ezt a kérdést még a *Természettudományi Közlöny*-nek is hiába küldené be a nyájtalan olvasóm. (Mert akik nyájjal rendelkeznek, azok engem nem olvasnak. Sokkal okosabb emberek azok.) Kár is volna a bélyegért. Én pedig ingyen barátságából megmondom. Nekem se került többbe.

Négy nappal ezelőtt a Dollár nyakába vette a világot, pedig vízuma se volt hozzá. Három napig várta Habi türelemmel, mert Habiban van belátás, és emlékszik rá fiatal korából, hogyha erőt vett rajta a líra, ő is otthagya három napra is a szolgálatot. Azonban tegnap már a negyedik napba fordultunk, megszagatni való fináncok is mutatkoztak a láthatáron, ennél fogva Dollárt sürgősen be kellett hívni szolgálattételre. Ehhez nem behívójegy kell, hanem kocsikerék, mégpedig a kocsinak is a jobb hátulsó kereke. Azt le kell venni, felállni vele a kerítés kapujában a látóköre, és négyszer átkiáltani a keréklyukon át a négy világtáj felé:

– Dollár, akármölyik sarkában tartózkodol a világnak, holnap estig gyere haza!

Ez tegnap este történt, és Dollár ma este hazaérkezett, megtörve bár derékon, de fogyva nem, sőt inkább gyarapodva, mert egy kócos pulit is hozott magával, akinek azonban majd csak ötödnapra adjuk meg a lakhatási engedélyt. Tudniillik illendőségből ki kell várni, hogy addig nem bővöli-e vissza a pulit kocsikerék igénybevételével az illetékes nyájjör. Ne mondhassa senki, hogy mink más tartománybeli szökevényekkel cimborálunk, mert mink nem akarunk vétkesek lenni új világháborúban.

Amit e fejezetben eddig elmondtam, annak hiteles tanúja vagyok: úgy láttam, mint most látom, úgy hallottam, mint most hallom az egész búbajolást. De amit még mondandó leszek, azt már csak hallomásból tudom. Ám közlendőim nem azért nevezem légből kapottaknak, mintha ezzel hitelességükben való kételyemnek akarnék kifejezést adni. Azért légből kapott hírek, mert a légben élő barátaimról szólnak. Megnevezem a

kútfőket is, amelyekből merítettem. Az egyik Seregély Kanász Ádám erdőkerülő. A másik csak Csonka Bukosza Tanács Lőrinc dudás. De mind a kettő igen jeles ornitológus a haza határain belül, sőt mondhatnám azokon kívül is, mert mint ki fog derülni, több olyan dolgot tudnak, amiről Brehmnek, vagy Naumannak sejtelve sincs.

Például tudják azt, hogy a pusztai sas miről ismeri meg, hogy fiókája fattyú-e vagy nem. Arról, hogy napba nézeti a fiait. Nevezett szemtanúk mondják, hogy többször látták, mikor az öreg sas addig pofozta a szárnyaival a pihés fiait, míg a napba nem néztek. Mármost, amelyik szemhunyorítás nélkül állja a napot, az törvényes ágyból származik, és az ürgeparadicsom minden örömében részeltetendő. Amelyik azonban pislog, vagy könnyedzik a szeme a napba nézéstől, az nem az apja fia, ennél fogva a fészekből és az örökrészből kitaszítandó.

Mivel az emberi társadalomban ilyesmi elő nem fordul, ez a följegyzésem tisztán az elméleti tudományt szolgálja. Ellenben gyakorlati céllal tudatom mindenkivel, akit illet, hogy a bicicnek azért bodor a bóbitája, mert hozzádörgöli a fodorlapu leveléhez. Azt hiszem, a fodorlapu sokkal kevesebbe kerül, mint a fodrásznő, és a hónap végével is található.

Talán nincs minden gyakorlati haszon nélkül az a tanulság se, amivel a fogolymadár szolgál. A hím fogoly oly borzasztó szenvedélyes természetű, hogyha egy másik hím foglyot lát, annak mindjárt be akarja verni a fejét. Tehát a fogolyfogásnak igen egyszerű módja van. Fog az ember egy tükröt, és elindul vele foglyot keresni. Ha talál, akkor elébe tartja a tükröt, a fogoly meglátja benne magát, és mivel azt hiszi, hogy az egy másik hím, nekiszalad a tükörnek, és betöri rajta a saját fejét. Ha pedig nőstény foglyot talál az ember, az rögtön elkezd kacérkodni a tükörfogollyal, és amikor meglapul neki, az ember kézzel megfoghatja.

Érdemes tudomást venni a hollónak arról a tulajdonságáról is, hogy ha nagyon megszokja a dögszagot, akkor semmiféle szép szagot el nem bír, és ha például istenfát szagoltatnak vele, attól menten fölfordul, amiben az a jó, hogy többet nem hordja el a csirkét. (Politikusok figyelmébe.)

Hát az ölyvről ki tudta idáig, hogy milyen okos nemzetgazdász, holott természetrajzi tankönyveink rablólovag hírébe keverték? Hideg téli este az ölyv fog egy verebecskét, amelyről tudnivaló, hogy igen meleg természetű teremtése az Istennek. Az ölyv nem is azért fogja meg a verebet, mintha meg akarná enni, mert akkor már reggel megfogta volna. Az ölyvnek arra kell a verebecske, amire az öreg Dávid királynak kellett a sunnamita leányzó: melengetni akarja nála hideg testét. A szárnyai alá veszi tehát éjszakára, és igen magához szorítja velük. Ez nem bizonyos, hogy a verébnek jólesik, de az bizonyos, hogy az ölyv fölmelegszik tőle, és reggel igen jó kedvvel ébred. Mármost, ha az ölyv olyan kapitalista volna,

amilyenek a városokban találhatóak, akkor reggel megenné a mórt, aki megtette kötelességét. De az ölyv is tudja, hogy neki estére megint szüksége lesz a verébre, tehát Isten hírével elbocsátja, sőt tán még azt is a lelkére köti neki, hogy vigyázzon az egészségére.

A denevér is ide tartozik, mert itten azt is madárnak tartják. (A tyúkot, libát, kacsát nem, mert azok nem madarak, hanem háziállatok.) A denevérről való tudomány azt mondja:

– Egy égbe néző, de földre látó, férfi, de nem férfi, meghajította, de nem hajította, kővel, de nem kővel a madarat, de nem madarat a fán, de nem fán, mi az?

Hát az, hogy egy kanccsal szemű barát – ez az a férfi, de nem férfi, aki égbe néz, de földre lát – a homokdarabbal, amely azonban esés közben széthullott, meghajította a bőregeret, melyik a gyurkafán ült, ahogy itt a líciumbokrot tisztelik.

Hát ez persze csak tréfa, amit már Platón is tudott, noha nem valószínű, hogy Seregély Kanász Ádám tőle tanulta volna. Az azonban már nagyon komoly dolog, hogy aki szarkahúst eszik, annak olyan éles lesz a szeme, hogy keresztüllát a legsűrűbb szitán is.

Ez olyan komoly dolog, hogy az embernek azt kell kívánni, bárcsak az egész nemzet szarkahúst enne már!

A JÓ ISTEN KENYÉRSÜTÖGETŐJE

Nem szeretem a városi álmokat, melyek a padló repedéseiből, a lehullott vakolat alól, a molyrágta függönyök közül kúsznak elő, és szőrös hernyótestükkel, hosszú póklábukkal megmásszak az alvó emberek szívét, és verejtékszaggal ébresztik föl áldozataikat.

Idekint az álmok pillangók, amelyek este nyíló virágok öléből szállnak ki, mécsvirágéból a fehérek, az égő szerelem virágaiból a pirosak, a hajnalicskáéból a kékek és a nyenyúlhozámokból a tarkák. Idekint az álmok mind virágszagúak, és még a gyász-szöglenceknek is arannyal van beszege a szárnyuk.

Az éjszaka álmomban otthon jártam a Daru utcában. A házunkat éppen olyannak találtam, amilyen negyven esztendővel ezelőtt volt, még a kisajtaja is tárva-nyitva, ahogy szokott. Beteszem az ajtót, hogy a Szana kutya ki ne szökjön.

De megálljunk csak, a Szana már ki is szökött. Hiszen éppen azért mentem el hazulról, hogy a Szánát visszahívjam. Egész a kálváriáig kergettem, ott visszanézett, és csak akkor vettem észre, hogy ez nem is a Szana kutya, hanem az édesapám perzsiapapkája, de úgy kell neki mondani, hogy Etel.

No, ezen majd nevet édesanyám, hogy a sapkát Etelnek hívják. De édesanyámat se találom sehol. Hova mehetett ilyen korán? Hiszen még csak fél hat, a templomajtó sincs kinyitva. A szemüvege itt van az eperfán, az egyik ablaka ki van esve, erről ismerek rá. A másik ablakán meg egy piros csöpp van szívformában. No, ez meggylé. Megnyalom, hát sós és keserű. Vércsöpp. Ahogy az ég felé fordítva nézem, mintha rózsaszín abrosszal volna betakarva az egész ég. Leülök a küszöbre, hogy soká nézhessem, mert nagyon szeretem a rózsaszínű eget.

Ahogy ott ülök, azt mondja a bőrnadrágos siket Draskóczy kapitány:

- Ne ülj a lábamra, te kigyerek.
- Ráülök én, ha meg nem mondja, hogy hol van az édesanyám.
- Megmondom én, fiam. Fönt van az égben.
- De énnekem el kell hozzá menni búcsúzni.
- Hát eredj el hozzá.
- De hogy kell odamenni?
- Hát a hajnal hasadékán.

Mire kimondta, már fönt is jártam a mennyországban. Először azt hittem, hogy Makó, mert az egyik ház sarkán az volt a táblára írva:

Paradicsom utca. De aztán láttam, hogy mégse az, mert itt a házak fejjel lefelé állnak, hogy a füst lefelé szálljon a kéményekből. Amire a földön azt mondják, hogy felhő, az a mennyország füstje.

Mit csináljak, merre menjek én itt? Egy juhászforma öregember jött velem szembe. Ejnye, honnan olyan ismerős ez nekem? Tudom már, a mesében ez őrzí az angyalbárányokat.

– Ugyan, bátyámuram, nem tudja, hol lakik itt Móra Mártonné?

– A kenyérsütögető asszony?

– Az. Móra Mártonné, Juhász Anna.

– Hát hogyan tudnám, nagy rangban van az itt. Ő a mennyország kenyérsütögetője. A jó Istennek is ő süti a kenyeret.

Itt a juhász megemelte a kalapját.

– Hogy tudnék én odajutni?

– Ehol jön a Bárány levélhordó, az majd odavezet.

Ha meg nem nevezte volna is, ráismertem volna Bárány bácsira a vörös szakállárul. Számításom szerint most már olyan százharminc esztendősen lehet, de hírül sincs olyan ősz, mint én vagyok. Még a nagy bőrtáskáján sincs több folt, mint gyerekkoromban volt. Itt a sóhajtásokat és fohászokat hordja szét benne, amiket a földről ide adresszálnak.

Kérdeztem tőle, szokott-e sok levelet hozni Móra Mártonékhoz.

– Az egész utca együttvéve nem kap annyit, mint ők.

Édesanyám kint állt a kapuban, szép hamuszín ruhában, fekete selyemkendő a fején; ha a keze lisztes nem volna, azt hinné az ember, templomba készül.

– Hozza, hozza! – integetett Bárány bácsinak. – Van-e köztük a Feri fiamtul? Mert mindig az volt, szegénykém, a legrosszabb levélíró.

Odalépek eléje, megcsókolom a kezét, rám néz szomorúan.

– De soká jöttél, édes fiam, de soká jöttél, pedig hogy vártalak.

Majd megszakadt a szívem, és el akartam neki magyarázni, mért nem jöhettem előbb. De már akkorára haragosan elkapta a kezét.

– Persze, megint ellabdáztad az időt a Barta gyerekekkel!

Elmosolyodtam rajta, hogy édesanyám azt gondolja, én még most is labdázni szoktam a kocsiuton. De hát minek mondjam meg neki, hogy én már öreg ember vagyok? Hiszen úgylis mindegy az, akármivel labdázza el az ember az életét, és csak kocsiuót az mindig.

Különben most már az ő haragja is mosolyba édesedett.

– Hát a párt elhoztad-e?

– Melyik párt?

– Amelyik a kamrában volt a szakajtóban. Tudod, a többinek jó az élesztős kenyér is, de már a jó Istennek mégis szerettem volna egyszer párral sütni.

– Hát aztán hogy megy itt a kenyérsütögetés, édesanyám?

– Úgy megy, hogy van egy nagy szuszék, de akkora, hogy abba az öregtemplom hússzor beleférne, és abban van elporciózva kinek-kinek a holdújulásig való lisztje. Abból készül minden léleknek minden napra egy kis zsemlyecipő, kinek fehérebb, kinek barnább, aszerint, hogy ki milyen érdemet szerzett rá. – Látod, gyermekem – nyitott ki egy kis aranyszekrényt, de százszor szebbet, mint az öregtemplom nagy oltárán a szakramentomtartó –, ebben van az Istenke lisztje. Csupa lángliszt ez, lelkem, külön szélmalom őrli a holdvilágban.

– Aztán megvan-e elégedve a jó Istenke édesanyámmal?

– Hiszen, ha meg nem volna, édes fiam, akkor nem bírta volna rám ezt a temérdek népet. S tudod, kisfiam, ez mind azért van ám, mert mikor a Hajnal szomszédék boldogasszonyzilvájából egy szem a mi földünkre esett, azt is visszahajítottam. Pedig majd meghaltam érte, mert éppen teveled voltam akkor áldott.

Balkeze hüvelyk- és mutatóujjával végigsimította a száját: mióta eszem tudom, mindig ez volt nála a büszkeség mozdulata.

– Aztán meddig kell édesanyámnak a lelkeket etetni?

– Addig, gyerekem, még be nem kerülök a jó Isten galambdúcába, mert ott aztán már ő eteti a lelkeket a maga tenyeréből. Tízszáz milliom sok esztendő is beletelhet még abba, még a jó Isten arra méltónak talál. Hát a kezekben mit tartasz, te?

Egy darab édesfagyökér volt a kezemben, de csak most vettem észre. Szégyenlősen hátradugtam a kezemet.

– Hát mért nem mondod, hogy éhes vagy, lelkem? Hiszen ki van itten adva a te porciód is, várj csak.

A szuszék felé fordult, én pedig kifordultam az ajtón, mert mintha az édesapám hangját hallottam volna odakint.

Hát csakugyan ő állt ott a kecskecsesű lugas szőlőnk mellett, egy bádoglócsolónak a rózsája volt a keziben, azzal szentelődött.

– Mire végzi, édesapám?

– Látod, fiam, permetezek.

– Itt is van peronoszpóra?

– Nem azért permetezek én, fiam, hanem hogy harmat hulljon a földre, ez itten az én hivatalom.

Csörtögés hallatszott a szőlőlevelek közt, egy kis sárga kutya csaholt ki közülük.

– Nini, a Szana kutya! – nyújtottam ki feléje a kezemet.

Apám visszarántott.

– Nem az az, fiam. A Halál kutyája. Most kerüli a Halál az Úr szőlőjét.

Őszes, szikár ember volt a csősz, viselt bakaköponyeg rajta, csőszpuska a vállán, annak a végibe egyenesre kalapált kasza dugva. Ahogy meglátott, megkapta a puska szíját.

– Köszönj szépen a Halál bácsinak – tolt volna előre édesapám, de én a háta mögé bújtam.

– Hát ez a gyerkőc? Hogy szökött ez ide? Nem láttam én ezt a Nap úton lejönni.

– A hajnal hasadékán jött – magyarázta neki az édesapám, aztán bementek a szőlőkunyhóba.

Énelejbem pedig odaállt egy kis kopasz öreg ember, akinek aranykorona volt a fején. Mindjárt ráismertem, hogy ez a Prómétás király.

– Gyere – azt mondja –, gombozzunk.

Nagyon örültem neki, hogy kezelábas ruhában vagyok, mert tudtam, hogy azon fityegnek a gombok. Egyet leszakasztottam cérnástól, és nagyon örültem neki, hogy én ezen a vasgombon aranygombot nyerek. Mert csupa aranygombok voltak a Prómétás király szemfödő ruháján.

– De hát mihez csapjam? Nem látok én itt falat sehol se.

– Csapd a lábam szárához – gyűrte fel a szemfedőjét a kis öreg, és nagyot nevetett hozzá.

Azért nevetett, mert tudta, hogy a lába száráról nem pattan vissza a gomb, hanem keresztülmén rajta, és beleesik a semmibe. Úgy is lett, egyik gombomat a másik után vesztettem el.

– No jó! – csattantam fel –, de most te csapd a te aranygombodat az én lábam szárához, Prómétás király, azon nem mén ám keresztül.

– Nem csapom én, mert nekem már fázik a kezem.

– Nézd, az én kezem milyen meleg. A te kezéd mitől fázik?

– Mert a királyoknak a mennyországban is fázik a kezük, ha eszükbe jut, hogy milyen sokan szálltak őmiattuk poklokra a földön.

– De ha nem fázna a kezéd, akkor gomboznál?

– Akkor gomboznék.

– Hát gyújtsál tüzet, és melegítsd meg a kezéd.

– Az ám, de miből gyújtsak tüzet? Látod, itt csupa nyers fa van, csak az a száraz fa, amin te ülsz.

Én egy fekete deszkakeresztben ültem, mire az volt ráfestve fehér betűkkel: *Itt nyugszik Móra Mártonné, Juhász Anna, élt 83 évet.*

– Mit adsz érte?

– Adok egy aranygombot.

– Azért nem adom. Add nekem a koronádat, azért odaadom.

– Előbb te add ide édesanyád fejfáját.

Odaadtam neki, ráült, mint egy lóra, és hozzám vágta a koronáját:

– Te oktondi, hát azt se tudod, hogy ez dinnyehajból van? A mennyországban minden földi arany dinnyehajjá válik.

A dinnyehaj nem ütött nagyot, de azért keservesen elrítam magamat, mert észrevettem, hogy a kis ingemben állok egy gödör mellett. A kezeslábas lehullott rólam, hogy leszaggattam róla a gombokat, és most már én is úgy fáztam, mintha király lettem volna földi koromban.

– Ne ríjjál, kisfiam – jött ki hozzám édesanyám, és beletakargatott a kötőjébe. – Gyere, inkább edd meg a zsemlyecipócskádat.

Beleharaptam a zsemlyecipócskámba, de az első falat kifordult a számból. Keserű is volt, savanyú is volt.

– Édesanyám, micsoda lisztből sütötte ezt?

– A te porciódból, édes fiam, nézd, itt a zacskód a szuszékben, még csak ez a cipó híja van.

– Korpa ez, nem liszt, édesanyám.

– Kinek milyent őrlött az élete malma, kisfiam. Látod, ugye mindig mondtam, hogy ne legyél olyan szófogadatlan?

Neki is hullott a könnye, nekem is.

– Édesanyám, én ezen éhen halok.

Bement a házba, kihozott egy másik cipócskát, törtem a pilléjéből.

– Ez meg keletlen. Nem szokott édesanyám ezelőtt ilyent sütni.

– Az én lisztemből csak ilyent lehet, fiam. Ezt kell nekem ennem addig, még itt leszek.

– De hát mért van ez, édesanyám? Hiszen nem volt magának annyi bűne se, mint a leesett kenyérmorzsa.

– De volt, fiam. Az, hogy jobban szerettelek benneteket, mint kellett volna. Azt mondja a Bíró, hogy az is nagy bűn, és az ítélettel nem lehet pörbe szállni.

– Nem bírom, anyám, nem bírom lenyelni.

Került-fordult egyet, hozta a harmadik zsemlyecipót.

– Ez az apád porciójából való, gyermekem. Kevesen kapnak ilyent a mennyországban.

– Ez jóízű – haraptam bele a piros púpú cipóba. – Ennek gyerekkorom íze van. Csakhogy én már gyerekkoromban is gyöngye gyomrú voltam, akkor se bírtam a barna kenyeret. Én elmegyek innen, édesanyám.

– Hova mennél, kisfiam? – szorított ijedten a szívére.

– Vissza, le a földre, a hajnal hasadékán.

– Jaj – tette a számra a kezét –, te nem tudod, mit beszélsz! A földre csak a jó Isten galambdúcából szállhatnak le a lelkek, de akinek emberteste van, azt meg fogják az ég árkában a három lappantók, becsukják a Vérrelversengő-csillagba és ott kell neki héhőn állni a világ végezetéig.

– Mik azok a három lappantók, édesanyám?

– Azt nem lehet megmondani.

– Hát az a héhő micsoda?

– Az a vasszögekkel kivert deszka, amin a kendert gerebenezik.

– Mi lesz hát akkor itten énvelem? – rázta a zokogás az egész testemet. – Nézze, anyám, hogy elvékonyultak már az ujjaim!

Nagyot sóhajtott, aztán letett az öléből, bement a házba, kihozott egy hófehér kis cipőt, keresztet vetett rá, és falatokra tördösve rakta a számba.

– Ez való az én kisfiamnak, ugye, ez való?

Könnyű tésztája volt, mint a hab, és az íze, mint a friss húsvéti kalácsé. Föl is szedegettem belőle az utolsó morzsát is, és akkor azt mondta édesanyám:

– Az örökkévalóság kenyéréből adtam neked enni, kisfiam, de most már engem nem látsz többet a világ végezetéig, az én helyem most már a Vérrelversengő-csillagban lesz.

Csikorog a kilincs, odanézek: két angyal térdepel az ajtóban, jön be a jó Isten szentjózsefsárga palástban, szakasztott olyan, mint az oltáron.

– Asszony, a kulcsot – mondja szelíden.

Térdre omlik előtte édesanyám, odaad neki egy kis karbunkulus-kulcsot, és meghajtja a fejét, mint a bárány.

Kinyitja a jó Isten az aranszekerényt, kiterjeszti a két szárnyát, és azt mondja a két testőrző angyalának:

– Zárjátok be ezt az asszonyt ebbe a szekrénybe, amelyikből a kenyéremet kilopta.

Engem se tesz, se vesz a jó Isten, mintha nem is látna, megfordul, menne kifelé az ajtón, elejbe borulok:

– Uram-teremtőm, engem állass szöges héhőre, mert én ettem meg a kenyéredet.

– Várd ki a sorodat, fiam – nézett rám komolyan a jó Isten.

– De... az anyám... az édes... a kenyérsütögető... – mutattam hebegve a szekrényre, amelynek ajtai nagy csattanással záródtak be édesanyám mögött.

– Ó, te bohó! – mosolyodott el a jó Isten, és felemelte a mutatóujját a szekrény felé.

Kipattant az ajtaja, és kirebbent belőle egy fehér galamb, csak a fején volt fekete selyem a toll. Odaszállt a jó Isten kinyújtott ujjára, háromszor megcsókolta, aztán körülcsattogta a fejemet.

Csakugyan arra ébredtem fel, hogy egy fekete fejű fehér galamb kocog az ablaküvegen.

PROELIA VENTORUM

OMNIA ventorum concurrere proelia vidi – mondja Vergilius. „Szélvészek hadait láttam versengve csatázni.” Persze a Campagnán látta, ahol valóságos hadirendbe állították a szeleket Aeolus, Boreas, Aquilo, Auster és az ördög tudja könyv nélkül a nevét a mindenféle széllel bélelt segédistennek.

(Azt hiszem, az Olümposzon maguk a halhatatlan istenek se boldogultak bejelentőhivatal nélkül, de a halandóknak jó volt az nagyon, hogy akármit tettek-vettek, mindig a kezük ügyébe esett egy-két isten. Az ember akár hétszáz istennél rossz fát tehetett a tűzre, legalább annyi maradt még, akivel tarthatta a barátságot. Sőt például aki nagyon jóban akart lenni a fehér lábú Vénusszal, az igen okosan tette, ha hűvös szemű Minervának szemérmeskedést mutatott.)

Ebben az egyben talán ma is érvényben vannak az olümposzi törvények, ha minden egyébben hatályon kívül helyezettek is. Mikor Marika az aranykor pásztorlányainak gráciájával rakta elém az ingvállából kiszedett asszonyhúsú barackokat, akkor Vénusznak bizonyosan rózsát nevetett a szája, de a bölcsesség istenasszonya orra hegyéig lehúzta sisakja ellenzőjét. Azok a mindenféle nyájas és zord istenek azonban, akik harmatot csorgatnak, és esőt szítálnak; akik napsugarakkal nyilaznak, és jégkavicsokkal parittyáznak; akik összeházasítják a virágokat, és szelíden vakargatják a vajúdo tehének homlokát; akik ragyával verik meg a termést, és döghalállal az ólakat; akik fákban laknak, és hasított patájuk őrnymát ott hagyják a holdsütésben a mezsgyén, ahol útját állják a gonosz rontásoknak: a Pánok, Vertumnusok és Pomonák e tartományban már rég nem találhatóak. Ha laktak is itt valaha e cifra nevű és vázlatosan öltözködő urak és asszonyságok, mint a buckákból kiszántott római denariusok mutatják – e „cifrasági tanálmányok”, Habi barátom nomenclaturája szerint – rég alászállának már a poklokra, és az egy igaz Istené itt az egész impérium, oktalan állatok és lelkes állatok, fák, füvek és csillagok felett és az ő rendelkezése alá tartoznak a szelek is, akikről tudva vagyon, hogy ott fújnak ugyan, ahol akarnak, de csak Luca-napján, mikor egy kis rekreációt enged nekik a magasságos Isten.

De Luca-napja még messze van, hiszen még a fecskeváló hónap sincs itt, azért Habinak joga van zokszót ejteni a szél ellen, mondván:

– A jó Isten tőgye mán akárhová ezt a szelecskét!

Oktalan városi ember úgy mondaná, hogy „fene ebbe a ronda szélbe”, de a pusztalakó ésszel élő ember, és tudja, hogy tűzről, vízről, földről és levegőről nem való csúnyát mondani. Habi úgy stilizálta a zokszót, hogy a szelecske ne haragudjon meg érte, de a jó Isten mégis megértse, hogy nem volna ám muszáj a széllal éppen a Habi szemébe szórítani a homokot, különösen akkor, mikor Habi az Isten rendelése szerint cselekszik, igazgatván a két macskalovát, amelyek a város felé zötyöggetik a fakó kocsit a homokországi remetével, aki úgy néz, mintha a tyúk megette volna a kenyerét. Hányja-veti magát a deszkaülésen és egyszerűkétszer föl is emelkedik, mintha ki akarna ugrani a szekérből, amely a végzet kéréhetetlenségével viszi veszendő lelkét a városi élet vérpadára. Még látszanak az erdők, még vissza lehetne szaladni beléjük, lefeküdni a fehér bőrű nyírfák alá, fogadni vándormadarak búcsúlatogatását, póktakácsoknál megrendelni a bikanyálból szőtt ezüst szemfedőt, vetkező fák aranyesőjében elaludni, fekete varjúpapok circumdederuntja mellett belesüppedni a földágyba, és gólyahírhóban föléledni, levélben zöld napfénynek, virágban kék napfénynek – ej, későn van már, recseg a Habi hangja és kezében mint a sors vesszeje suhog az ostornyél:

– Ott már a város füsti piszkolja az eget!

Amerre mutat, ott lomhán feketélik az ég – fejünk fölött még vidoran legelgetnek a felhőnyájak a kék mezőben. Amelyik elszökédéssel a többitől, azt az Istenke szép szóval próbálgatja visszaterelni, napsugarak aranyostorával:

– Hej, te fehér gyapjas, de elmaradtál a többitől! Hát te, te kis vörhenyes homlokú, hová a pokolba mégy arra a szerbek felé, mikor most a magyaroknak kell az eső!

A felhőbárányok is csak olyanok, mint az emberbárányok. Letérnek, elkóvályognak a nekik rendeltetett csapásról. Mintha nem mindegy volna az oktondiaknak, hogy hol sírják ki magukat!

Az Istenke kezd kijönni a sodrából. A felhők csakúgy nem tehetnek ellene semmit, mint az emberek. Szélkutyáival úzi, hajtja őket, ahogy neki tetszik. Terelik őket elrendelt útjukra nagy mérgesen, sebes csaholással a szélkölykök, mély buffogással az öregek.

– Alighanem mögázik az úr – prófétálja Habi egykedvűen.

Fölrettenek urbifób lírámból, és csak most veszem észre, milyen süket csönd lett. Elállt a világ szívverése.

– Hát kend nem akar megázni?

Erre már nem Habi felel. A nyáj együtt van, az Istenke végigcsördít a tűzostorral a fekete égen, és egyszerre ugat, üvölt, bömböl az egész szélfalka. Itt nem hadirendbe sorakoznak a szelek, mint a Campagnán, hanem veszett ebek módjára harapnak egymásba. Az Isten se bír velük

másképp, csak úgy, hogy közéjük vágja a botját. Akkorát csattan, hogy recseg bele az ég és reszket a föld.

A szélkomondorok elhallgatnak, és meglapulnak. Azt még látom, hogy ott messze szagatják a fák koronáját, aztán nem látok semmit: szakad az eső, nem bírom kinyitni a szemem. A fejem felett olyan zörgés, mintha óriás rostában kukoricát pattogatnának: jégeső pattog.

A kocsi megáll, tapogatok a kezemmel. Habi nincs az ülésen. Hová lett? Villám megütötte, szélben forgó boszorkányok elkapták, tüzes szekéren hazavitték?

– Habi-i, Habi-i! – tölcsérbe fogott tenyeremen át belekiabálok az égharsogásba. Magam se hallom a szavamat az ítéletnap zenebonában. A fél eget átérő óriás tűzfák lobbannak föl az égen, cikcakkos gyökerük átlilázdik lezárt szemhéjamon is. Nem tudom, hogy a kisbéres ráugrott-e a Göncöl szekérének középső ökrére, de hajlandó vagyok elhinni, hogy itt a világ vége.

Ej, bánom is én! Talán lett volna még egy-két szív, amelyeket szerettem volna a szívemre szorítani, talán egy-két elszívatlan szivart is tartogatott volna még nekem az élet trafikja, de hát mindegy az, utoljára úgyis csak ki kell aludni minden szivarnak. Persze, szebb lett volna, ha kék tengerekre vagy fehér hegyekre bujdokolhattam volna a nyár elől, s cethalakra horgásztam volna, vagy medvékkel áfonyáztam volna egy bokorról, s még szebb lett volna, ha azzal itthon elkérkedhettem volna, csak úgy mellékesen, úgy *per tangentem*, mint a tankerületi főigazgatók mondják. Csak éppen úgy, hogy az irigység hernyója megmássza azoknak a szegény ördögöknek a szívét, akik itthon szurokba ragadtak. No, de hát így is jó. Aki finom tengeri fővény helyett a királydinnyés homokon csókolódzott össze a nappal és kék csillagos genciának helyett csak füves tarlók varjúmájkjait szedegethette, annak kívánni se lehet stílusosabb epilógust, mint hogy egy trágyahordó szekéren hamuhodjon el az égi tűzben. Valóságos vikinghalál, turáni változatban. Van ez olyan szép, mintha az ember csukamájolajnak érkezik haza a tengerről, vagy medvecukornak Lappóniából.

Keserős-nyers fűstszagot érzek. Égő szénaboglya köpködi fel a szikrát az égi tüzekre. A villámok születése kezd egészen közelről érdekelni. Most már nem is akarom kinyitni a szemem, ha tudnám se. Ezekben a hetekben sokszor gondoltam rá, mire gondolok én majd utoljára, ha a végső órák párnáin lefogom a szemem. Hát itt nincs párna, de úgy látszik, az nem is okvetlenül kívántatik a végső órákhoz. A problémát most el lehet dönteni gyakorlati úton. Talán jobb volna lezárt szemhéjam alá szép nagy ház képét fogni, márványhomlokúét, szökőkutas udvarúét, sok-sok házbérrel és harmincéves adómentességgel, amit a feleségemnek

hagyok: vagy safe depositot, gyöngy nyakékekkel, gyémántborsókkal, rubintcseresznyékkel, amiket a leánynomnak hagyok, vagy babérkoszorúkat, amiket az irodalomtörténetnek hagyok, vagy bűneim titkos naplóját, amiket a tisztelőimnek hagyok – de hát ami életemben nem sikerült, miért sikerülne az az utolsó ásitásnál? Fákat és virágokat látok, a fűvön piros palástokat, szelíd szép köntösöket, fekete fátylakat, elhalt percek levetett ruháit. Egy tujabokrot látok, sikkantyúvirágos temetőben s alatta egy vörösbegyét a sírkövön. Szitakötők villannak meg előttem, mint szerelmes asszonyok szeme, s egy falusi paplak kertje fut el előttem hajnalicskával, dupla violákkal, futó díszbabbal és korai georginákkal, és én a rácson keresztül simogatom őket gyerekorömökre szomjas szememmel. Látom magamat sűrű koronájú fák alatt fekvő, amiken keresztül ezüsthajú kis felhők gazdátlan csónokok gyanánt úsznak a holdas égen. Kerti nyugágamban aranyfényű asszony, a hallgatag este testvére, az ölében kinyitott verseskönyv, arcán a gyönyör halálos szépsége, egy hajfürtjén reszkető csöpp, nyáréji csillagok harmatverejtéke. Messziről a tücsök szól, valaki mintha a nevemet súgná, „Ferkóka”, egész közelről és mégis mintha föltrül, az Aldebaran és Berenice lángjaiból jönne a hang...

– Möggyüttem – rázza a karomat Habi –, mondtam ugye, hogy mögázik az úr?

Fölrezenek, és kinyújtóznám magamból az álmat, de dideregve csuklik vissza a karom az oldalomra. Hajamból, ruhámból lassan csepeg az eső. Az ég alj páráján átfehérlik a hold bástyája, a fejem fölött megvillan a Véga, messziről szól a tücsök.

Nézem értetlenül Habit, ahogy veszkődik az ülésdeszkával, fölfelé fordítva a száraz oldalát. Egy szem eső nem sok, Habi nem érte annyi se. Száraz neki inge, g...-ja. (Így írták ezt a szemérmes magyar novellisták a hatvanas években.)

– Hát kend, Habi? Kend hogy nem ázott meg?

– Ott nem esött, ahun én vótam.

Nem ám, mert ahogy az első csattanással kinyíltak az egek csatornái, Habi lerúgta magáról a divatot, belegyűrte a félszáz esztendő zsírjával vízmentesített kalapja fészkibe, azt a fejibe nyomta, azzal beleguggolt nyakig az út mellett az ér vizébe. Ki se jött belőle, míg szárazba nem öltözhett.

– A béka is a vízbe ugrik, hogy mög ne ázzon – mondta akkora filozófiával, amekkora az egész könyvtárban nincs, és a kenderhám megrántásával megindította a fakó kocsit a város felé.

LEVÉL MESSZI IMRISKÉNEK

Piros, pufók képű, boglyas hajú, nagy fejű parasztyerek vagy te, Messzi Imriske. Az ilyen fejre szokta mondani a falusi kalapos, hogy ez a remek fej, mert ebbe sok ész belefér. (Igaz, hogy a kis fejre is tud kádenciát, mert okos kalapos a kis fejet is megbecsüli. Azt mondja rá, hogy az a jó fej, mert abban nem szalad szét az ész. Született diplomaták a kalaposok, kár, hogy az ország nem őrájuk bízza külső ügyeit-bajait.)

Szóval, olyan parasztyerek vagy, mint a többi, Imre fiam. Az életed idáig nem egészen tizenhárom esztendőre terjed. Azt mind kint töltötted a szegedi tanyán, a csorvai kapitányságban. Malacok közt, birkák közt, ürgék és bibicék közt, távol a tudományoktól és egyéb világi huncutságoktól. Éppen úgy, mint a többi parasztyerek.

Azazhogy mégse egészen úgy. Az apádnak, Messzi Pál gazd'uramnak egyszer valami sora volt idebent a városban. Behozott magával téged is, hogy hadd láss egy kis világot. Mert katonakorodig aztán, ha meg hagyja érní a fölséges Isten, vagy látsz többet várost, vagy se. Hiszen vannak a pusztamélyben kilencvenesztendős emberek is, akik sohase látták még színét a kőből való városnak.

Messzi Pál tehát bejött Szegedre, és behozott téged is. Átvitt Újszegedre is. No, nem éppen fülemüleszót hallgatni, hanem mert deszkát akart venni a fűrészgyárban. Míg ő a deszkát válogatta (mert nem politika ám az, ész kell hozzá), addig te elnézelődtél a gyárban. Mint ahogy az efféle kis bamba gyerek szokott idegen helyen.

Meglett a deszkavásár, a deszkát kivitték Csorvára, s mire öreg Messzi Pál megszerkesztette belőle az ólat vagy górét, akkorra te, Imriske, faragtál a nyesedékfából egy kis fűrészgépet. Olyant, amilyent a gyárban láttál. Megvan benne minden az utolsó srófig. A hozzávaló szíjakat levágtad az „éd'satyád” tarisznyájáról. Gőzt persze nem foghattál bele, hanem csináltál neki olyan forgattyút, amilyen a kerekes kútnak van. S a fűrészgép úgy szuperál, hogy öröm nézni. Még azt a sikoltó-süvöltő hangot is kiadja kicsiben, amivel az igazi gőzfűrész rémítgeti az ijedős városi népet.

Nagyon megtetszett neked a faragójáték, Imriske. Kaptad magad, most meg már cséplőgépet barkácsoltál. Olyan bolond masinát, amilyen nyaranta szaladozik a tanyák közt nagy éhesen, s föleszi a tenger sok asztagot.

Megvan a famasinádnak mindene. Lokomobilja, dobja, kosara, szalmarázója, törekrostája, centrifugálregulátora, tengelye, csapágya, fogaskereke, transzmissziós szíja. Azazhogy a szíjjal egy kis baj volt: nem futotta már egészen a tarisznya. Hát mit csinál ilyenkor a kis kanász? Azt, amit a nagy hadvezérek: átcsoportosít. Ha a cséplőgéppel akarja magát mulatni, akkor leszedi a szíjat a fűrészgépről. (Ámbár hiszen ért ehhez, látod, az ilyen városi úrféle is, mint én vagyok. Volt nekem valaha szalmakalapom is, hordoztam is vagy három nyáron. De olyan bordában szótték azt, hogy még akkor is szemet vetett rá a kisasszony leányom. Csinált belőle valódi kisasszonykalapot. Ez aztán megviselte egy kicsit, úgyhogy a múlt nyárra már csak nagyságos asszony kalapnak járta meg. Ez idénre azonban már nemigen maradt rajta emberi ábrázat, ennél fogva a nyáron megint én leszek benne nagyságos úr. A jövő az Isten kezében van, s a tovább való átcsoportosításoknak ő a tudója. Lehet, hogy hármunknak egy kalapja a ti tanyátok ólja tetején fogja karrierjét befejezni mint párszárító, bár félek, hogy szüléd rosszallni fogja annak. De bízom az édesapádban, hogy meg fog emlékezni arról, úr létemre is milyen jó szóval voltam hozzátok, s ez javunkra billenti a mérleg serpenyőjét, amelyben egy marék új búza foglaltatik egy néhai úri kalappal szemben.)

Mert most már ismerem az egész famíliádat, Imriske fiam. Valamelyik adótszít úr azt tanácsolta Messzi Pálnak, mutasson be téged a találmányoddal együtt nekem, aki már hazajöttem a ti Homokországotokból, hátha embert faragok belőled. Talán még az újságba is kiteszlek, s múzeumi üvegszekrénybe is kerülhetnek a munkáid, hogy szájukat tátogassák rá a világi népek vasárnaponta.

Hát beállítottatok hozzám és sípolt a fűrészgép, szórta ki a szalmát magából a cséplőmasina, és akik néztük, végigborzongatta a lelkünket az öröm, hogy micsoda mechanikai lángelme lakik a te nagy fejedben, kis kanász. Mert hiszen fúr-farag a mi fajtánk mind, kieszel olyan borotvatokokat, hogy ember legyen, aki a nyitját megtalálja, csinál olyan virtus faragásokat, amelyeneket semmilyen iparművészeti iskolában nem tanítanak: de mi az a te munkádhoz képest, Messzi Imriske! Micsoda szemed, micsoda felfogóképességed, micsoda technikus készséged van neked, kis kanász! De hiszen nem kell azt a fajt féltetni, amelyik a buckák közt is megtermi a zsenit!

...Az apád, Messzi Pál, értelmes képű, szép magas ember, s nagyon csodálkozva néz rám, mikor azt mondom neki:

– Vétek volna ám az, jó ember, ha ez a gyerek elveszelődne ott a pusztán.

– De hiszön nem veszelődik az el, tekintetös úr, mert vigyáznak egymásra a malacokkal.

Egy kicsit elmén a kedvem, hogy nini, mégse olyan értelmes ez az én emberem, mint amilyent mutat.

– Tán nincs módjuk a taníttatásra? – kérdezem.

Az édesanyádat – szép, tisztesen öltözött, jóállású magyar asszony – nyilván szíven találta a kérdésem, mert nagyon fölkapta a fejét.

– Hát kéröm, afelől nincs hiányosság, ha magunk szögényei vagyunk is; de az van benne, hogy nemigön szeretgetjük, ha a gyerök ilyenökbe avassa magát.

De azért mégiscsak fölillant a szemében a büszkeség, mikor azt mondta:

– Csinált már ez, tudja, zsebórát is fából, úgyhogy járt, mikor csavarta. Ott hányódott-vetődött egész télön a padkán, de a tavaszon oszt betüzelttem, hogy ne is lássam.

– Az, az – mondja komolyan Messzi Pál –, mert az a hiba, tudja, hogy nem szereti a gyerök a paraszti mestörségöt. Pedig lássa, mán *mégiscsak az a mienk...*

És most már mégiscsak azt mondom, Messzi Imriske, hogy nagyon értelmes ember a te apád, és neki van igaza, nem az adótiszt úrnak, aki azért küldött hozzám, hogy embert faragjak belőled, ami alatt ő nyilván azt érti, amit régebben úrnak neveztek. Hát én azt nem teszem, Imris. Nem vehetem a lelkemre, hogy megrontsam az életedet, és elvegyem tőled azt, amiről a te bölcs apád azt mondja, hogy mégiscsak az a tietek.

Mert mi lenne belőled, ha kihoználak a malacaid és birkáid közül az emberek közé, a katángkórós és kutyatejes parlagról az aszfaltra, amely fölkatyúsodott és porzik, mint az országút, a palotasorok villany– és gázlámpái alá, amelyek esztendők óta nem égnek? A buckák közül, amiket az Isten friss szelei söprögetnek, minek jönnél a szemetes utcákra, amiket senki se söpör? A kövér, gazdag, étellel, itallal töltözö tanyát miért hagynád ott a lezüllött, rongyos, éhes városért? És piros képedet, ragyogó szemedet, amelyben nyílt ég és szabad mezők örök szépségei tükröződnek, miért cserélnéd el városi fiatalok fakó arcával, fáradt szemével? Mire vihethéd a mi tülekvő, marakvó, egymás hegyin-hátán gázoló úri falkánkban? Lángész lennél? Kinevetnének, megtagadnának, fölfeszítenének. Szerény lennél? A bolondok fapénzével fizetnének ki. Élelmes lennél, makacs, fufangos, kemény lábú, kemény könyökű, rúgni, furakodni tudó? Úri pozíciót verekednél ki magadnak, talán jó hírt is, egyetemi katedrát is – és rongyos lenne a cipőd, és közös lenne a szalmakalapod a fiaddal, leányoddal, feleségeddel, és elsápadnál a szíved gyökeréig, mikor olvasnád, milyen árat szabnak a búzának a te megtagadott véreid, és a halálos órád párnáján is átkoznád azt a percet, amelyikben otthagytad őket, és beálltál úrnak...

Maradj te csak a malackáid közt, Messzi Imriske, és vigyázatok egymásra a szép sima ég alatt, a jó meleg napon, a libatoppos zöld gyepen. Ott olyan boldog emberré serdülhetsz, mint az édesapád meg a keresztapád meg az egész atyafiságod, amelynek tenyerében van a mi kenyerünk, és ha kinyitja a tenyerét, akkor eszünk, ha becsukja, akkor nem eszünk. Most még nem érted, kis buksi, hogy lehet ez, de mire megnősz, majd megérted. És ha akkor lesz kedved az uradzáshoz, annak már lesz értelme. Akkor lehetsz pártelnök, lehetsz követ, exportálhatsz és böorzézhatsz, és ha jól forogtad magad e világi életben, lehetsz félelmes diktátor.

Akkor én már nagyon öreg ember leszek, Messzi Imriske, és félig megvakult a sok írástól, olvasástól. Emlékezz meg akkor róla, hogy milyen jó szívvel voltam hozzád életed keresztútján, és járj ki nekem egy ágyat a menházban. De – hogy szerénytelen legyek, amilyen magyar író nem szokott lenni – olyant, amelyikről a pipacsos, búzavirágos mezőkre látni, amelyekről én is a te korodban szakadtam el, Messzi Imriske, mert az én apám nem volt olyan bölcs ember, mint a tied.

EPILOGUS

Virágzik a fám

Van nekem odafönt Pesten egy kedves jó emberem, Czakó Elemér. Persze van neki más hivatala is: államtitkár, nyomda-főigazgató, könyvkiadó, etnográfus, esztétikus, múzeumszervező és azt hiszem, mindenekfölött költő. Nem úgy értem, hogy verseket ír, hanem hogy teleálmodja a világot olyan szépségekkel, amik nincsenek és nem is lesznek soha.

Hiszen a versíró költők is ezt csinálják, de abban nincsen semmi veszedelem se, mert nekik úgyse hisznek el semmit. Tudom én azt még lírikus koromból. Fiatal házas koromban a leghosszabb magyar elégiában helyeztem kilátásba a feleségemnek, hogy egy éven belül fölveheti értem az özvegyi fátyolt. Ennek innen-onnan huszonöt esztendeje lesz már, de a címzett még ma sem ijedt meg.

Egészen más az, ha olyan nagy tekintélyű, komoly ember álmodik szépet, mint Czakó Elemér.

– Nézd – álmodta tavaly, mikor együtt sétáltunk az abbáziai kaméliaszobák alatt a tengeri permetben –, én azt terveztem, hogy kiadom az írásaidat.

Mindig főbenjáró véteknek tartottam az alvó ember fölébresztését, de most mégis keresztényi kötelességemnek éreztem megráznai a barátom karját.

– Te! Ember! Hát nem tudod te, ki vagyok én? Elfajzott rossz magyar. Destruktív mordályégető. Gyerünk innen beljebb, mert mindjárt elkap a cethal, ha ilyen szörnyűségeket gondolsz.

De Czakó Elemér úgy tud mosolyogni, hogy még a cethal is menyhallá kedvesedne tőle.

– Te nem tudod, pajtás, hogy ki vagy. Bízd azt csak énrám, mert én jobban tudom. A *Georgikon*-t hozzuk ki elsőnek. Meglátod, hogy kapnak azon az emberek.

– Nem hiszem én azt. A destruktívoknak nem kell, mert azok már meg is unhattak. A konstruktívok meg nem vesznek meg, mert híreimet sem hallják soha. Ne felejtse el, hogy már rég nincs magyar glóbusz. Csak két fél glóbusz van, az is háttal egymásnak.

– Éppen arra való az irodalom, hogy hidat verjen köztük.

– De hiszen láttam már én olyan hidat is, amelyiken az ördög se jár. Az egyik végít magyar bakák őrzik, a másikat szerb bakák, megvannak

egymással szép békességben, magauntukban tán még durákozni is összeülnek, de aki rálép a hídra, abba irgalmatlanul belelőnek.

– Ne félj te attól. Akik az irodalom hídja végiben állják a posztot, azok előretaszigálják az embereket, nem visszafelé.

Nehéz elképzelni az olyan boltost, aki elijesztgesse a vevőt, de én megpróbáltam. Annyira mentem, hogy más cégeket ajánltam a kiadónak. Szép nagy áruházakat, ahol márványból van a pult, és mindenféle kitérítések érmei tartózkodnak a kirakatkban. Én csak olyan kis boltos vagyok a falu szélén, de ott se az országútra néz az ablakom, hanem a temetőbe, ahova senki se jár passzióból. Aztán nincs is nekem egyebem, csak fodormentacukrom. Négyezer korona árát csak el lehet belőle szopogatni, de olyan bolond nincs, aki egyszerre ötvenezer koronát adjon fodormentáért.

Hát mondom, én megtettem a kötelességemet, valósággal rimáncodtam a kiadónak, hogy ne szerencsétlenkedjen a könyvemmel. S mikor semmi se használt, kivágtam az utolsó tromfot:

– Nagy baj van, drága jó barátom! Vannak olyan olvasóim, akik kivágják a tárcáimat, és összefűzik, mint a régi világban a folytatásos regényeket, aztán ha elcsíphetnek valahol, akkor autogramot kérnek tőlem a füzet fedőlapjára. Hát ugye, az ilyenektől kívánni se lehet, hogy megvegyék a könyveimet?

Ez nem ért semmit. Czakó Elemér amilyen okos ember, olyan csökönyös ember is. Gazdám lett, kiadatta a nyomdájával a *Georgikon*-t, még képeket is rajzoltatott hozzá.

Persze ebbe idő telt, s az alatt én is beletörődtem a dologba. Nemcsak beletörődtem, bele is szoktam. Nyavalyogtam is egy kicsit a télen, ráértem tovább álmodni a gazdám álmát. A könyv megjelenik, szép könyv lesz, olcsó könyv lesz, egy hónap alatt elfogy az első kiadása. Mit csinállok én azzal a tömérdek pénzzel, ami lesz tán harmincmillió is? Tudok a Deszkás-temető mellett egy kis üres telket. Nemigen nagyobb, mint az apám nyomtatószerűje volt, de elég lesz az nekünk. Van akkora, hogy meg bírom rajta vetni a bukfencet az unokámnak. Majd tavaszra, mikorra a jó Isten beteríti a maga pokrócával, tükszemvirágos zöld gyeppel. Hohó, hiszen tavaszra már a második kiadás is megjelenik belőle! Azt már megduplázva nyomatja a gazdám! Hatvanmillió! Abból házat építtetek. No, nem házat, csak olyan vigvámot, ami az emberrengetegnek magamforma gyámoltalan indiánját megilleti. Négy szoba lesz benne, persze mind a négy gyerekszoba. Én elírogatok kint az eresz alatt is egy félfenekű hordón. Addig, míg a harmadik kiadás megjelenik. Az már lassabban fogy persze, de azért kerekítünk belőle egy kertecskét, abban nem lesz más, csak cseresznyefa, az mind nekem termi a szíromhavat, és mind az

unokámnak termi a cseresznyét. Persze csak szemenként, hogy meg ne ártson neki, és karra véve, hogy maga szaggathasson, és csak az én káromra, mert csak én tudok rá vigyázni, hogy a magot le ne nyelje. Mire aztán akkora lesz, hogy a maga emberségéből fölmászik a fára, akkor már nem tesz kárt benne a cseresznyemag se. Különben is vigyázok én rá akkor is. Hiszen azért választottam a telket a temető mellett, hogy onnan is szemmel tarthassam.

Körülbelül itt tartottam, mikor megjelent a könyvem, úgy karácsony felé. Olyan szép volt, úgy örültem neki, hogy mindjárt körülgondoltam a vigvámot vasrács kerítéssel is. Hadd gondolják az emberek, hogy e mögött úr lakik. De hogy azt ne gondolják, hogy valami herceg lakik mögötte, úgy határoztam, hogy a cseresznyefákat közel ültetjük a kerítéshez. Az én unokámnak elég lesz az is, ami befelé terem. Ami kibújjik az utcára, azzal hadd oltsa a szomját a más unokája.

Az ám, csakhogy úgy február elején ír nekem a gazdám. Azt írja, hogy baj van. Nem írnak az újságok a könyvemről, pedig tán még a dinnyetermelők szaklapja is kapott recenziós példányt. Nem ártana, ha szólnék egy-két újságíró barátomnak. Így szokás az mostanában.

– Ahá! – nevettem el magamat –, a híd-posztok! Jaj, dehogy istenkedek én nekik! Nem vagyok én kucséber, ha fodormentát árulok is. Inkább elengedem a házat. Ami kis végeznivalóm nekem még idefönt van, azt zsellérportán is elvégezhetem. Jobb is az, mert inkább a más háza tetején csurogjon be az eső, mint az enyémen. Hanem a kert, az meglesz! Oda járunk majd nyaralni egész őszig, aztán Szent Mihály-nap után bezárjuk a rácsajtót – nem muszáj annak vasrácsnak lenni, az csupa lándzsába végződik, a fakerítés sokkal barátságosabb –, a kulcsot fölakasztjuk az óra alá, és egész télen arra nézünk, ha uraljuk az életet.

A kerítést akkor engedtem el, mikor márciusban azt írta a gazdám, hogy a konstruktív olvasóknak nagyon tetszik a könyvem, húsz kézen is megfordul egy példány, de venni nemigen veszik, mert szegény ember a könyvön kezdi a takarékossgot. Hát ez igaz. De hát muszáj az én kertemnek bekerítve lenni? És egyáltalán, muszáj nekem kertemnek lenni? Nincs az megírva se a tízparancsolatban, se az ötparancsolatban. Aztán meg sok vesződés is van velem. Nem érek rá a fákat meszelgetni, hernyóztatni, nyesegetni. Jobb, ha azt más végzi, és én csak a kész termés alá állok oda a gyerekekkel. Úgyis lesz az. Árendába veszek négy cseresznyefát. Egyet az asszonynak is, egyet a lányomnak is, egyet a vőmnek is. Ne mondják, hogy mindig én vesztegetem meg a gyereket, próbálják meg ők is. Úgyis tudom, hogy csak az én cseresznyefámnak tapsikol.

Egy hét óta kódorgók a külvárosi kertek közt, s tegnap ki is választottam a legmenyasszonyruhásabb cseresznyefákat. Ma pedig kapom a gazdám levelét, hogy a konstruktív nemzet, ha ímmel-ámmal is, csak veszi a könyvem, de a destruktív nemzet részéről az irányzat tartózkodó. Hanem azért ne búsuljak – szinte érzem a vállamon gyengéd, meleg baráti kezét –, hiszen nincs az a kazal, amit lassanként el ne hordanának.

Dehogy búsulok, gazdám, dehogy! Nem a kazallal való vigasztalásba fogódzóm bele, mert való igaz, hogy előbb-utóbb minden kazlat elhordanak, de azt nem mindig köszöni meg a gazda. Hanem abba a cseresznyefába fogódzóm meg, amelyik most havazik a ligetben, és ide látszik az ablakomba, néha az illatát is becsapja a szél. Prunus padus – ahogy a tudósok mondják, zelnice annak, aki a szép szavakat szereti, madárcseresznye, ahogy a pesti gyerek híjja. Ez az én cseresznyefám, ez a magyar irodalom fája, ezt ültették száz esztendővel ezelőtt a keszthelyi első helikoni ünnepen az öreg Kazinczy tiszteletére örök szimbólumnak és végzetfának. Nem plebejus cseresznyét, almát vagy körtét, hanem gyöngyvirágfürtű, édes illatú, szívet simogató díszfát.

A gyümölcse akkora, mint a borsószem, fekete és kesernyés-fanyar.